

“KUSUR” ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN TERMINOLOJİK VE ETİMOLOJİK BİR İNCELEME

Av. Mustafa Tugay¹

GİRİŞ

Nihai idesi adalet olan hukuk, bir taraftan bireyci/liberal ekonomi ve hukuk düzenlerinin ilke ve değerlerini hukuk siyasetinin çizdiği sınırlar içinde uygularken, diğer taraftan asıl görevi nedeniyle, yine kendisi tarafından bireylere tanınmış bulunan menfaat ve yetkilerin ihlali halinde, haklı olanı gerçekleştirmek durumundadır. Bu faaliyetin temelini ise devlet iradesine dayanılarak yürürlüğe sokulan ve muhatabından uyması beklenen, uyulmadığında devletin kuraldaki yaptırımını uyguladığı, mantıksal ve dilsel yapısı olan hukuk kuralları, yani normlar oluşturmaktadır. Çoğunlukla soyut ve genel nitelikli bu normları olduğu gibi tüm kişisel ve özel durumlara uygulamak bazı hallerde büyük haksızlıklara ve zararlara neden olabileceğinden, böyle durumlarda hakkaniyet ve nesafet esasının göz önünde bulundurulmasının ve kişisel durumların ağırlaştırılmamasının gerektiği muhakkaktır. Ancak bu gibi hallerde, somut olayın özelliği ve gerçekleşme biçimi değerlendirilirken başvurulması gereken, olaya ya da nesneye norm tarafından izafe edilen kusur, hakkaniyet, illiyet gibi değer yargılarının kavramsal içeriği ve terminolojik yapısının doğru anlaşılması gerekir.

Sosyal Güvenlik Hukuku açısından da bakıldığında, görevleri arasında toplumsal risklerin tazmini olan devletin iş güvenliğini sağlamak üzere gerekli örgütlenmeyi ve mevzuatı oluştururken, işverenlerin Sosyal Güvenlik Kurumuna karşı sorumluluğunda kusurun rolünü ayrıca değerlendirmek gerekir². Bu bağlamda özellikle iş kazalarında, işçiyi (sigortalıyı) koruma ve gözetim borcunu gerektiği gibi yerine getirmeyen işverenin kusuru yanında işçinin ve/veya üçüncü bir kişinin kusurlu davranışının buna eşlik edip etmemesi ya da beklenmeyen halin varlığı, kusur ve sorumluluğun dağılımında çözülmesi gereken önemli sorunlardır.

¹ İzmir Barosu, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3127-2423>

² Başterzi, Süleyman/Yıldız, Gaye Burcu, Sosyal Sigortalar Kurumunun İşverene Rücu Hakkı, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, İşveren Özel Eki, Eylül 2005, s. 3-22, s. 6

Bu nedenle hukukta tüm kavram ve terimlerin herkesçe aynı şekilde anlaşılması sağlanacak biçimde tasarlanması, sınırlarının ve içeriğinin doğru belirlenmesi, adil ve hakkaniyetli çözümlere ulaşılması bakımından büyük önem arz etmektedir. Uzunca bir zaman dilimi içinde Türkçeye yerleşen, hukuk dâhil birçok alandaki yabancı sözcüklerden, yeni terimler türetilirken, kimi zaman farklı bir dil ailesine mensup bu yabancı dilin gramer yapısına, kimi zaman ise Türkçenin yapısına uygun yeni terimler oluşturulması dil bilgisi kuralları açısından bir sorun olarak görünmektedir. Bu durumun bir sonucu olarak, çalışmada ele alınacak olan “kusur” örneğinde olduğu gibi, yabancı kökten türetilen kavram ve terimlerin, hukuk sisteminin bütünlüğü ve kullanım yeknesaklığı açısından ihtiyaçları yeterince karşıladığını söylemek güçtür. Hukukun (Sosyal Güvenlik Hukuku, Ceza Hukuku, Borçlar Hukuku, Medeni Hukuk gibi) alt alanlarında terimlerin içerik ve kapsam ayrışmaları şeklinde gözlemlenen bu duruma ek olarak, Arapça ve Farsça gibi yabancı köke sahip kelimelerden, Türk hukuk sisteminin ihtiyacı olan yeni terimlerin üretilmesinde dil bilgisi kuralları açısından hatalı sayılabilecek ve galat olarak isimlendirilen örneklere de rastlanmaktadır. Dil bilgisi kuralları açısından dilimize hatalı olarak geçen ya da kural hatalarıyla türetilen söz konusu kavram ve terimlere eleştirel yaklaşan görüş karşısında, bunun tam tersi olarak, dilde doğru ve yanlış kelimelerin değil, sadece kullanılan ve kullanılmayan kelimelerin olduğunu ileri süren bir görüş de bulunmaktadır.

I- TOPLUMSAL DÜZEN KURGUSU VE KAVRAMSALLAŞTIRMA

A- HUKUK VE HAK MÜESSESELERİ İŞİĞİNDA KAVRAM YARATMA GEREKSİNİMİ

1. Toplumsal Düzen, Norm ve Yaptırım İlişkisi

Gerek özel ve gerekse kamu hukukunun hangi alt dalı olursa olsun, bu alanlara ait kavramlar incelenirken, tüm hukuki meselelerin çekirdeğini ya da özünü teşkil eden “hukuk ve hak” kavramından yola çıkmak metodolojik bir kolaylık sağlayacaktır.

Hukuk, Arapça kökenli bir sözcüktür ve hak kavramının çoğulu olan “haklar” anlamına gelir. Sözlük anlamı böyle olmakla birlikte, hukuk kavramı dilimizde, bu sözlük anlamı yanında, daha çok toplumsal yaşamı düzenleyen, uyulması zorunlu ve maddi yaptırıma bağlanmış kurallar bütününe belirtmek üzere kullanılmaktadır. Hukuk düzenince kişilere tanınan ve korunan, onların çıkarlarına yönelik yetkilere de “hak” denilmektedir³. Bir başka

³ Zevkililer, Aydın/Acabey, Mehmet Beşir/Gökyayla, K. Emre, Medeni Hukuk, 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2000, s. 4; Öztan, Bilge, Medeni Hukukun Temel Kavramları, Turhan Kitabevi, 35. Bası, Ankara 2011, s. 11; Erdoğan, İhsan, Hukuka Giriş, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara 2020, s. 67, Atay, Ender Ethem, Hukuk Başlangıcı, Gazi Ki-

deyişle “hak” hukuk düzenince kişilerin korunan menfaati ve onlara tanınan yetkiyi ifade etmektedir⁴. Hukuk nesnel anlamda kuralları, hak ise öznel anlamda yetkiyi belirtmek için kullanılır⁵.

Hukukun özü normdür, yani hukukun özü kanun koyucunun devlet iradesine dayanarak oluşturup yürürlüğe soktuğu, geçerli ve muhatabından uyması beklenen, uyulmadığında uymayana devletin kuraldaki yaptırımını uyguladığı, mantıksal ve dilsel yapısı olan hukuk kurallarıdır⁶. Bu itibarla hukuk kuralının konusu da insanın dış dünyaya yansıyan, yapma ya da yapmama biçimindeki davranışlarıdır⁷. Norm kelimesi Latince gönye anlamına gelen “norma” kelimesinden türemekte⁸ ve kelime anlamıyla, kural, ilke, model anlamına gelmektedir⁹. Bu açıdan bakıldığında, toplumsal düzeni inşa eden ortak akıl ve vicdanın, toplumsal mimarinin gönyesi olduğundan hareketle, bununla belirlenen davranış ölçüleri ortak doğru, model ya da ilke kabul edilmektedir.

Hukuk kuralları bir yargı ya da hüküm içerir. Yargılar ise gerçeklik/bilgi yargısı¹⁰ olabileceği gibi değer yargısı¹¹ olarak karşımıza çıkar. Zira hukuk kuralını koyan kanun koyucu, çeşitli olanaklardan birini, belirli bir ölçüte göre seçip, yalnız bu olanağın gerekli ve en uygun doğru /haklı yargı oldu-

tabevi, 5. Baskı, Ankara 2017, s. 45; Üzülmmez, İlhan/Kayar, İsmail, Hukukun Temel Kavramları, 10. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2016, s. 47; Anayurt, Ömer, Hukuka Giriş Ve Hukukun Temel Kavramları, 18. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018, s. 40; Kalabalık, Halil, Temel Hukuk Bilgisi, 11. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020, s. 63; Şen, Ersan/Eryıldız, H. Sefa, Hukuka Giriş, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara 2020, s. 28; Güriz, Adnan, Hukuk Başlangıcı, Siyasal Kitapevi, 19. Baskı, Ankara 2016, s. 49; Eren, Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 14. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2012, s. 46

⁴ Özkes, Muhammet, Temel Hukuk Bilgisi, 2. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara 2011, s. 45; Öztan, s. 62; Erdoğan, s. 132; Üzülmmez/Kayar, s. 332; Atay, s. 47; Öztan, s. 62; Anayurt, s. 279; Atay, s. 313; Şen/Eryıldız, s. 293, Kalabalık, s. 218; Güriz (Hukuk Başlangıcı), s. 49

⁵ Antalya, Osman Gökhan, Hukuk Teorisi Cilt: 1, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020, s. 401; Kalabalık, s. 63; Atay, s. 70, 71; Üzülmmez/Kayar, s. 51, Anayurt, s. 47; Güriz (Hukuk Başlangıcı), s. 49

⁶ Çeçen, Anıl, Adalet Kavramı: Adalet Kavramının Göreliliği Üzerine Bir Deneme, 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015, s. 178; Antalya, Hukuk Teorisi, C 1, s. 125

⁷ Antalya, Hukuk Teorisi, s. 112

⁸ Duden, Das Herkunftswörterbuch Etymologie der deutschen Sprache, Band 7, 5. Auflage, Hamburg, 2014, s. 594

⁹ Çeçen, Anıl, Adalet Kavramı: Adalet Kavramının Göreliliği Üzerine Bir Deneme, 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015, s. 171; Antalya, Hukuk Teorisi, s. 125

¹⁰ Örneğin TMK Madde 11 – “Erginlik onsekiz yaşın doldurulmasıyla başlar. Evlenme kişiyi ergin kılar.”

¹¹ Örneğin TMK Madde 3- “Kanunun iyiniyete hukukî bir sonuç bağladığı durumlarda, asıl olan iyiniyetin varlığıdır. Ancak, durumun gereklerine göre kendisinden beklenen özeni göstermeyen kimse iyiniyet iddiasında bulunamaz.”

ğunu belirlemiştir¹². Kendisinden beklenen sosyal işlevi yerine getirebilmesi için, kanun koyucunun bir hukuk kuralı koyarken, toplumun genel düşünce ve kanılarını, değer yargılarını ve ahlak anlayışını değerlendirmek ve göz önüne alması gerekir¹³. Çünkü hukukun oluşumunda, yeşerdiği toplumun değer yargılarını ve kültür öğelerini içinde barındıran bir ruh saklıdır¹⁴. Kanun metni ile onun ruhundaki yasal değer yargısı, içsel ve ayrılmaz biçimde onunla çelişmemelidir¹⁵. Zira var olan hukuk kurallarının ya da normlarının değerlendirilmesi içerdikleri değer yargısı ile ilişkili olup bu değer yargısı da hukuka anlam katacaktır¹⁶. Normlar ile değer yargılarının uyumlu olması, hukukun nihai hedefi ya da idesi olan adalet için uygun bir zemin hazırlayacaktır¹⁷.

Hukuk kurallarının, “düzenleme konusu”, “emir” ve “yaptırım” (müeyyide) olmak üzere üç unsurdan oluştuğu genellikle kabul edilir¹⁸. Yaptırım, normların ihlaline, sosyal yapı tarafından gösterilen tepki ve ihlal edene uygulanan zorlama veya cebirdir¹⁹. Yukarıda belirtildiği gibi, hukuk kuralları, kişilerin toplumsal ilişkilerini düzenleyen, ancak devletçe uygulanacak maddi yaptırımları bulunan ve bu nedenle de uyulması zorunlu olan kurallar bütünü olduğundan toplumsal düzeninin kurulmasında ve sürdürülmesinde diğer kurallardan daha fazla etkilidir. Çünkü kişiler, hukuk kurallarına uymadıkları takdirde devlet tarafından uygulanan maddi yaptırımlar uygulanır. Bu özellik hukuk kurallarını diğer toplumsal düzen kurallarından ayırmaktadır²⁰.

Yaptırımlar, değişik hukuk dallarında çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir. Ceza hukukunda, ceza ve güvenlik tedbirleri gibi yaptırımlar bulunurken, medeni hukukta tazminat, geçersizlik, aynen iade; vergi hukukunda usulsüzlük, kaçakçılık cezaları; idare hukukunda uyarma, kınama, görevden uzak-

¹² Antalya, Osman Gökhan/Topuz, Murat, Medeni Hukuk Cilt: I, Seçkin Yayıncılık, 4. Baskı, Ankara 2021, s. 23; Antalya, Hukuk Teorisi, s. 454; Atay, s. 84

¹³ Tunçer, Polat, Temel Hukuk Bilgisi, 4. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2020, s. 5

¹⁴ Üçüncü, Muhammet Kürşat, Hukuk İle Kültür İlişkisi, TAAD, Yıl:7, Sayı:28 (Ekim 2016), s. 353-387, s. 360

¹⁵ Antalya/Topuz, Medeni Hukuk, s. 289

¹⁶ Üçüncü, s. 379

¹⁷ Topakkaya, Arslan, Hukuk ve Adalet, Adalet Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2017, s. 86

¹⁸ Kalabalık, s. 45, Antalya, Hukuk Teorisi, s. 473

¹⁹ Erdoğan, İhsan, Hukuka Giriş, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara 2020, s. 107; Antalya, Hukuk Teorisi, s. 438; Güriz, Adnan, Hukuk Başlangıcı, Siyasal Kitapevi, 19. Baskı, Ankara 2016, s. 46

²⁰ Tunçer, Polat, Temel Hukuk Bilgisi, 4. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2020, s. 5, Kalabalık, s. 33, Antalya, Hukuk Teorisi, s. 438, 475; Erdoğan, s. 107; Güriz, (Hukuk Felsefesi) s. 381

laştırma, ruhsatın iptali, kaçak inşaatın yıktırılması yaptırım türlerine örnek gösterilebilir²¹.

Hukuk kurallarının bir kısmı toplumsal yaşamın ortaya çıkardığı tehlikeleri konu almaktadır. Bir arada yaşamak zorunda olan insanların bedensel bütünlüklerine, kişilik haklarına ya da mal varlığı haklarına yönelik tehlikelerin doğurduğu zarar ve hasarların kaynağı, dolayısıyla sorumlusu ise devlet, bireyler ya da bunlar dışında oluşan hukukî olaylar olabilir²². O halde, toplumsal yaşamın doğal bir sonucu olarak ortaya çıkması muhtemel zararlandırıcı olaylara ilişkin normların konusu, bu normları ihlal eden insan davranışları, dolayısıyla söz konusu olayla ilişkilendirilebilecek "sorumlu" ve ona yüklenebilecek "sorumluluk"tur. Bir başka deyişle hukuk kuralının öngördüğü ödevin yerine getirilmemesi, kişi bakımından sorumluluk denilen hukuki kurumu gündeme getirecektir²³. Çünkü hukuk dilinde sorumluluk, uyulması gereken bir kurala aykırı davranışın hesabını verme, tazminatla yükümlü tutulma, işlenmiş bulunan bir suçun gerektirdiği cezayı çekme anlamına gelmektedir. Kişinin toplumsal hayatta üstlendiği görev ve bulunduğu konuma göre, yerine getirmek zorunda olduğu ödevler farklılıklar arz edecektir. Buna bağlı olarak sorumluluklarında da çeşitlilik bulunacaktır. Aslında sorumluluk, hangi türden olursa olsun, normlara uyulmamasının bir yaptırımıdır. Bu bakımdan, norm çeşidi kadar sorumluluk türü de vardır denilebilir²⁴.

Örneğin, sözleşmeye aykırılık veya haksız fil sonucu bir zarar doğmuşsa, sorumluluk bir miktar para ödeme yükümlülüğü şeklinde ortaya çıkar. Ya da iş sağlığı ve güvenliği önlemlerini almayan işverenin iş kazası veya meslek hastalıklarından kaynaklanan hukuki sorumluluğu, bu anlamda bir sorumluluktur ve işçinin veya yakınlarının uğradığı zararları, işveren tazmin etme yükümlülüğüdür²⁵. Bu anlamda sorumluluk hukukuna tazminat huku-ku demek de mümkündür²⁶.

²¹ Kalabalık, s. 48; Erdoğan, s. 108; Antalya, Hukuk Teorisi, s. 439; Güriz (Hukuk Başlangıcı), s. 46

²² Ergün, Mecvi, Sorumluluk Hukuku ile Sorumluluk ve Genel Sigortaların İlişkisi (I), Yargıtay Dergisi, Yıl: 1984, Cilt: 10, Sıra Sayı: 39, Sayı: 3, s. 287-306, S. 287

²³ Narter, Sami, Tazminat Hukuku, Adalet Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2016, s. 1; Gökcan, Hasan Tahsin, Tazminat Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 4. Baskı, Ankara 2016, s. 37; Kocayusufpaşaoğlu, Yusuf, Borçlar Hukuku Genel Bölüm – Sözleşme, 6. Tıpkı Bası, Filiz Kitapevi, İstanbul 2014, s. 26; Zevkililer, Aydın/Ertay Şeref/Havutçu, Ayşe/Aydoğdu, Murat/Cumalıoğlu, Emre, Borçlar Hukuku, Genel Hükümler ve Özel Borç İlişkileri, Barış Yayınları, 2. Baskı, İzmir 2013, s. 46; Nomer, Haluk, 13. Bası, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Beta Basım A.Ş., İstanbul 2013, s. 19

²⁴ Narter, s. 1

²⁵ Narter, s. 2; Gökcan, s. 37

²⁶ Eren, s. 490; Narter, s. 2; Gökcan, s. 37

2. Norm, Yaptırım ve Kusur Arasındaki İlişki

Buraya kadar aktarılan “toplumsal düzen kuralları olarak hukuk”; “hukuk düzenin bireylere tanıdığı yetki anlamında hak kavramı”; “bu menfaat ve yetkilerin kullanımını düzenleyen ve birer değer yargısı olduğu ifade edilen normlar”; “bu normların ihlali ve bunlara bağlanan yaptırımlar” ve nihayet “ihlal halinde ortaya çıkan giderim yükümlülüğü ve sorumluluk” kavramları nihai olarak “kusur” kavramına dayanmakta, birçok halde, gerek sorumluluk ve gerekse yaptırım kavramları, kusur kavramı eşliğinde açıklanmaktadır. Kusur ile hata kavramları günlük dilde eş anlamda kullanılsa da hukukta hata, teknik olarak irade bozukluğu hallerinden biridir. Kusur ise irade bozukluğu ile değil, sorumlulukla ilgili bir kavramdır²⁷. Kusurlu insan davranışı, ihlâl ettiği hakkın niteliğine göre hukuk dünyasında birkaç alanda etkiye neden olmaktadır. Kusurun bir yönü ceza hukuku bağlamında cezaî yaptırımlar iken diğer yönü sorumluluk hukuku bağlamında tazminattır²⁸.

Sübjektif teori esas alınarak Oğuzman/Öz tarafından; “*hukuka aykırı sonucu istemek (kast) veya bu sonucu istemiş olmamakla beraber hukuka aykırı davranıştan kaçınmak için iradesini yeterince kullanmamak (ihmal)*” şeklinde tanımlanan²⁹ kusur, diğer bazı yazarlar tarafından da objektif teori ışığında “*hukuka uygun olmayan, hukuk (ve ahlak³⁰) düzeninin hoş görmediği ve kınanabilir bulunduğu davranış*”³¹ şeklinde tanımlanmaktadır.

Ancak belirtmek gerekir ki Türk Borçlar Hukukunun bir parçasını oluşturan sorumluluk hukukunda “kusur ilkesi”³² hakim olmasına karşın, TBK’da hakkaniyet sorumluluğu (TBK m. 55), özen sorumluluğu (TBK m. 66, 67, 69) ve tehlike sorumluluğu (TBK m. 71) başlıkları altında üç ana grup

²⁷ Kılıçoğlu, s. 300

²⁸ Oğuz, Habip, Sorumluluk Hukukunda Kusur, TAAD, Yıl:7, Sayı:28, Ekim 2016, s. 273-286, s. 275

²⁹ Oğuzman/Öz, s. 52

³⁰ Erdoğan, (Borçlar Hukuku Genel Hükümler), s. 124; Yazar/Yazar/Yerlikaya, s. 62

³¹ Kılıçoğlu, s. 300; Narter, s.426; Eren, s.569; Nart, s.53; Erdoğan (Haksız Fiilde Kusurlu Sorumluluk), s. 117; Oğuz, s. 276; Gündoğdu, Fatih, Kusurlu İfa İmkânsızlığı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2014, 1. Baskı, s. 215; Kayıhan/Ünlütepe, s. 244; Antalya, Osman Gökhan, Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt: V/1, 2, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara 2019, s. 67; Ünlütepe, Mustafa, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 2021, s. 153; Aydos, Oğuz Sadık, Borçlar Hukuku (Genel Hükümler), Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 2019, s. 95; Bilgili/Demirkapı, s. 100; Erdoğan/Akkurt/Tokat, s. 201; Doğan/Atamulu/Şahan, s. 188; Erdoğan, (Borçlar Hukuku Genel Hükümler), s. 124; Zevkliler/Ertaş/Havutçu/Aydoğdu/Cumahoğlu, s. 211;

³² Bilgili Fatih/Demirkapı, Ertan, Borçlar Hukuku, Dora Yayınevi, 12. Baskı, Bursa 2018, s. 6; Erdoğan, İhsan, Haksız Fiilde Kusurlu Sorumluluk ve Özellikle Kusur Unsuru, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Yıl 1990, Cilt 3, Sayı 1, s. 109 – 134, s. 109; Oğuz, s. 276; Özdemir, Elif Aydın, Akit Dışı Sorumlulukta Maddi Zarar Ve Tazmini, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2017, s. 11

halinde hükme bağlanan³³ kusursuz sorumluluk halleri yanında, özel kanunlarda belirtilen kusursuz sorumluluk hallerinde³⁴ sorumlu kişinin ayrıca kusurlu olması şartı aranmamaktadır³⁵.

Toplumsal yaşamın bir sonucu olarak hukukça korunan değerleri ihlal eden zararlandırıcı olaylarda, zarar görenin uğradığı zararın, bazı sebeplerin bulunması halinde, diğer bir kişiye aktarma imkânı getirilmiştir. Zararın başka bir kişiye yükletilmesini haklı gösteren sebeplere "sorumluluk sebepleri" denilmektedir. Temel sorumluluk sebeplerinden birinin bulunması halinde, zarar gören, uğramış olduğu zararın tazminini başka bir kişiden isteyebilir. Bu sebepler: "kusur"; "sözleşme" veya "kanun hükmü"dür³⁶. Görüldüğü gibi tazminat hukukunun anahtar kavramlarının en başında "kusur" kavramı gelmektedir. Buna göre zarar giderimi için hukuka aykırı olan eylem, kural olarak kusura dayanmalıdır³⁷.

3. Kusur, Değer Yargısı ve Adalet Kavramı Arasındaki İlişki

Özcan'a göre, modern toplumda hukukun amacı, artık toplumu ahlaklı kılmanın değil, bireysel dünyalara ait hale gelmiş ahlakları yaşanabilir kıl-

³³ Zevkliler/Ertaş/Havutçu/Aydoğdu/Cumalıoğlu, s. 225; Ünlütepe, Mustafa, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 2021, s. 171; Kayıhan, Şaban/Ünlütepe, Mustafa, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayıncılık, 6. Baskı Borçlar Hukuku, Ankara 2018, s.289; Kayar, s. 115; Antalya, Osman Gökhan, Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt: V/1,2, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara 2019, s. 58; Doğan, Murat/Atamulu, İsmail/Şahan, Gökhan, Borçlar Hukuku Genel Hükümler Ders Kitabı, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 2019, s. 204; Akartepe, s. 160; Yücel, Özge, Türk Borçlar Hukukunda İzin Verilen Riskten Doğan Genel Tehlike Sorumluluğu, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi Eylül 2014 – Cilt:30 – Sayı:3, s. 177 – 227, s. 181

³⁴ Örneğin, 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu'na Göre Motorlu Araç İşletenin Ve Teşebbüs Sahibinin Sorumluluğu (md.85), 2920 Sayılı Türk Sivil Havacılık Kanunu'na Göre Sivil Hava Aracını İşletenin Sorumluluğu; 3634 Sayılı Millî Müdafaa Mükellefiyeti Kanunu'na Göre Devletin Sorumluluğu (Md.134); 2872 Sayılı Çevre Kanunu'na Göre Çevreyi Kirletenin Sorumluluğu (Md.28); 8559 Sayılı Petrol Kanunu'na Göre Petrol Hakkı Sahibinin Sorumluluğu (Md.86); 4702 Sayılı Ürünler İlişkin Teknik Mevzuatın Hazırlanması Ve Uygulanmasına Dair Kanun'a Göre Sorumluluk

³⁵ Eren, s. 19; Kılıçoğlu Ahmet, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 15. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2010, s. 301; Oğuzman M. Kemal/ Öz, Turgut, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt II, 9. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2011, s. 11; Oğuzman M. Kemal/ Öz, Turgut, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt I, 9. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2011, s. 36; Gökcan, s. 38; Zevkliler, Aydın/Ertaş Şeref/Havutçu, Ayşe/Aydoğdu, Murat/Cumalıoğlu, Emre, Borçlar Hukuku, Genel Hükümler ve Özel Borç İlişkileri, Barış Yayınları, 2. Baskı, İzmir 2013, s. 47; Nart, Serdar, Borçlar Hukuku, Genel Hükümler-Özel Hükümler, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2014, s. 4; Serozan, Rona, Borçlar Hukuku, Genel Bölüm, 6. Bası, İfa, İfa Engelleri, Filiz Kitabevi, İstanbul 2014, s. 285; Kayar, İsmail, Borçlar Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 11. Baskı, Ankara 2019, s. 44

³⁶ Narter, s. 4 ve 5; Eren, s. 491 ve 492

³⁷ Ergün, Mecvi, Sorumluluk Hukuku ile Sorumluluk ve Genel Sigortaların İlişkisi (I), Yargıtay Dergisi, Yıl: 1984, Cilt: 10, Sıra Sayı: 39, Sayı: 3, s. 287-306, S. 287

maktır³⁸. Bu açıdan bakıldığında modern toplumda hukukun ethosu³⁹, (bizim beğeni ya da onayımızdan bağımsız olarak) liberalizmin değerleridir. Başka bir deyişle formel kurallardan yorum yoluyla norm çıkararak hukukçuyu, bu ilke ve değerler yönlendirir. Bu ethos ayrıca ve mutlak biçimde “rasyonelliği” içerir⁴⁰. Dolayısıyla bireyci-liberal ekonomi ve hukuk düzenlerinin bir buluşu olan kusurun oynadığı bu önemli rol, liberalizminin ihtiyaçlarından doğan, önemli ancak yapay bir sonuç olduğundan, bireysel sorumluluk ancak failin, makul özeni göstermeyerek ve öngörülebilir zararı önlemeyerek özgür iradesini gereği gibi kullanmadığı hallerde söz konusu olmalıdır. Bu şekilde, yalnızca kusurun varlığı halinde sorumluluğun var olabileceği ilkesi benimsenerek, girişimciliğin önünün tıkanmaması amaçlanmıştır⁴¹.

Diğer taraftan hukukun nihai idesinin adalet olduğu göz ardı edilmemelidir. Dolayısıyla adalet hukuk idesi olarak hukuk uygulamalarını değerlendirir, eleştirir ve daha adaletli bir düzeye ulaşabilmesi için çözüm arar. Bir başka deyişle hukuk, bireyci – liberal ekonomi ve hukuk düzenlerinin değerlerini uygulamak dışında, asıl görevi nedeniyle haklı olanı gerçekleştirme durumundadır⁴². Bu bakımdan, kusur kavramı, hukukun idesi ya da temel hedefi olan adalet konusu ile de yakından ilişkilidir. Hukuk kuralları çoğu kez soyut ve geneldir. Oysa hakkaniyet ve nesafet kavramı ise somut ve özele yöneliktir.

Soyut ve genel hukuk kuralını, olduğu gibi tüm kişisel ve özel durumlara uygulamak, bazı hallerde büyük haksızlıklara ve zararlara neden olabilir. Böyle durumlarda hakkaniyet ve nesafet esasının göz önünde bulundurulması ve kişisel durumlarının ağırlaştırılmaması gerekir. İşte kusur, liberal ekonomik sistemin, sorumluluk sınırlandırıcı bir buluşu olmanın dışında, ayrıca böyle hallerde başvuru, hakkaniyet ve nesafet ilkesini uygulanmasında yardımcı olan, durumun gereğini ve olayın şartlarını değerlendirmeye yarayan bir kavramdır.

³⁸ Özcan, Mehmet Tevfik, Hukuk Devleti: Modern Toplumun Hukuk Aracılığıyla Siyasal Meşruiyeti, İÜHFİM Cilt: LXIV, Sayı 2, 2006 s. 119-144, s. 123

³⁹ Modern düşüncede, bir kültürün, toplumun, ya da grubun karakteri veya ruhu, tını. Bir şeyi, o şey kılan aslı özellik (Topuzkanamış, Hukuk, Ahlak ve Meslek Etiği, s. 343)

⁴⁰ Topuzkanamış, Engin, Hukuk, Ahlak ve Meslek Etiği Üzerine, Hukuk Felsefesi Ve Sosyoloji Arkivi, “Hukuka Felsefi ve Sosyolojik Bakışlar - VII” Sempozyumu, İstanbul Barosu - HFSA Bildiriler, 27. Kitap, İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul 2016, s. 342 – 351, s. 347

⁴¹ Rohe, Mathias, Gründe und Grenzen deliktischer Haftung – die Ordnungsaufgaben des Deliktsrechts (einschließlich der Haftung ohne Verschulden) in rechtsvergleichender Betrachtung, Archiv für die civilistische Praxis, 2001, 201. Bd., H. 2 (2001), s. 117-164, s. 124; Koşar, Günhan Gönül, Haksız Fiil Sorumluluğunda Kusur ve Etkisi, Oniki Levha yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2020, s. 24

⁴² Çeçen, Anıl, Adalet Kavramı: Adalet Kavramının Göreliliği Üzerine Bir Deneme, 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015, s. 98; Radbruch, Gustav (Çeviren: Aydın, Melike Belkis), Hukuk Kavramı, Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Yıl 2015, Cilt 1, Sayı 2, s. 144 1- 150, s. 145

Fakat hukukun, hakkaniyet ve nesafetin gereğini doğrudan doğruya yerine getirmesi beklenemez; bunu ancak hâkimin somut olaylardaki uygulamaları (TMK m. 4, TBK m. 51, 52) gerçekleştirebilir⁴³. Kusur, toplumca kınanan davranışları betimleyen bir kavram olduğu ve hayat ilişkilerinde ortaya çıkan her özel durumda ayrıca ölçülmesi gerektiği için, referans aldığı düzlem, toplumun değer yargılarıdır. Kuşkusuz, hukukun uygulanması ile ilgili değer yargısı nesnenin veya olayın özünde mevcut nesnel bir özellik değildir. Nesneye veya olaya norm tarafından izafe edilir. Ancak normu uygulayan kişi (hâkim) uygulama sırasında norm ile normun gerisindeki değer yargısı arasında bir ilişki kurmak durumunda bulunur⁴⁴.

B- TOPLUMSAL DÜZEN KURGUSU AÇISINDAN DEĞER YARGILARI İLE DİL BİLGİSİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Homo Sapiens'in, yani homo cinsinin sapiens türü anlamına gelen bilge/zeki⁴⁵ insanın tarihini üç önemli devrim şekillendirmiştir: Bunlar, yaklaşık 70 bin yıl önce başlayan "Bilişsel Devrim", 12 bin yıl önce bunu hızlandıran "Tarım Devrimi" ve tarihi sona erdirip, yalnızca beş yüz yıl önce başlayan "Bilimsel Devrim"dır. Bilişsel devrim, 70 ila 30 bin yıl önce ortaya çıkan yeni düşünce ve iletişim biçimleri anlamına gelmektedir. Efsaneler ve mitler gibi soyut düşünce ürünleri ilk kez bilişsel devrim döneminde ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede kurgular hakkında konuşabilme becerisi, sapiens dilinin en özgün yanı olarak şekillenmiştir⁴⁶. Sapiens'in yaklaşık 70 bin yıl önce edindiği yeni dil becerisi, ona konuşarak iletişim kurma ve bilgi aktarma şansı vermiş, küçük grupların daha büyük gruplara dönüşmesine, dolayısıyla da sapiensin daha sıkı ve karmaşık işbirliği yöntemleri geliştirmesine yol açmıştır⁴⁷. Dilimizin gerçekten özgün olan tarafıysa, elle tutulan, gözle görülen somut şeyler hakkında bilgi paylaşımına olanak sağlamasından çok, var olmayan şeyler hakkındaki bilginin aktarılmasını sağlamaktır. Başka bir deyişle kurgular hakkında konuşabilme becerisi, sapiens dilinin en özgün yanıdır. Öte yandan kurgu, sadece bir şeylerin hayal edilebilmesini değil, bunu kolektif olarak yapılmasını sağlamıştır⁴⁸. Ayrıca bilişsel devrimden bu yana, sapiens hızlı davranış değişiklikleri göstermiş ve herhangi bir genetik veya çevresel değişime ihtiyaç duymadan yeni davranışları gelecek nesillere aktarabilmiş-

⁴³ Kalabalık, s. 72

⁴⁴ Güriz, Adnan, Hukuk Felsefesi, Siyasal Kitapevi, 4. Baskı, Ankara 2019, s. 382; Sözer, Ali Nazım, Hukukta Yöntembilim, Beta Yayınevi, 4. Baskı, İstanbul 2013, s. 223 ve s. 82

⁴⁵ Homo: insan, <https://de.pons.com/%C3%BCbersetzung/latein-deutsch/homo>; Sapiens: Bilgili, zeki, bilge; Pons Online Wörterbuch, <https://de.pons.com/%C3%BCbersetzung/latein-deutsch/sapiens> (Erişim Tarihi: 16.7.2021)

⁴⁶ Harari, Yuval Noah, Sapiens, Hayvanlardan Tanrılara, İnsan Türünün Kısa Bir Tarihi, Kolektif Kitap, 7. Baskı, İstanbul 2015, s. 17

⁴⁷ Harari, s. 36

⁴⁸ Harari, s. 37

tir⁴⁹. Dolayısıyla bilişsel devrimde homosapiens etrafındaki dünyayla ilgili ve sosyal ilişkileriyle ilgili daha fazla bilgiyi kurgulama, saklama ve aktarma becerisi kazanmıştır⁵⁰.

Tüm bunlardan anlaşıldığı üzere bilgi edinme, insanın en temel ve ayırt edici özelliklerinden biridir. Temelinde ister yaşamak veya varlığını sürdürmek için doğayı ve çevresini tanımak, eşyaya ve diğer varlıklara egemen olmak ihtiyaç ve arzusu, isterse çıkar gütmeyen doğal bir bilme eğilimi bulsun, modern insan, bilgi ile ilgili az ya da çok yoğun bir etkinlik içinde bulunmuştur⁵¹.

Dilin filolojik yapısı ile kültür arasında karşılıklı bir belirleme ilişkisi olduğunu da vurgulamak gerekir⁵². Bilginin imkânı, kaynağı, araçları veya problemleri yanında en önemli bilgi teorisi problemi, bilginin alanı, sınırları veya kapsamı problemidir. Buna bağlı olarak bilgi teorisinin temel kavramları içinde yine birbiriyle sık sık karıştırılan iki tanesi, anlam ve doğruluktur. Ancak bir önerme anlamlı veya anlamsız olabilir. Daha doğrusu, anlamsız olan bir önermenin, önerme olduğu bile söylenemez, çünkü önerme, doğru veya yanlış olması mümkün olan bir sözdür. Ancak bir sözün, bir önermenin doğru veya yanlış olmasının mümkün olması için önce anlamlı olması gerekir. Anlamsız bir önermenin, adının da gösterdiği gibi, herhangi bir anlamı olmadığından, doğruluk veya yanlışlık gibi bir anlama sahip olması da düşünülemez⁵³.

Buraya kadar yapılan açıklamalar ışığında şu tespitte bulunmak mümkündür. Hukuk rasyonel bir düzen tasavvuru⁵⁴ olduğu için, modern insan en özgün tarafı olarak, elle tutulan, gözle görülen somut şeylerden çok, ahlak ve değer yargısı gibi soyut şeyler hakkındaki bilgi oluşturmak ve aktarılmasını sağlamak üzere, kendi kurguladığı toplumsal düzenin filolojik/kavramsal temellerini oluşturmak için yoğun bir etkinlik içinde olmuştur. Bu faaliyetin temelini ise devlet iradesine dayanılarak oluşturup yürürlüğe sokulan, geçerli ve muhatabından uyması beklenen, uyulmadığında uymayana devletin kuraldaki yaptırımını uyguladığı, mantıksal ve dilsel yapısı olan hukuk kuralları, yani normlar oluşturmaktadır. Çoğunlukla soyut ve genel nitelikli bu normları olduğu gibi tüm kişisel ve özel durumlara uygulamak, bazı hallerde büyük haksızlıklara ve zararlara neden olabileceğinden, böyle durumlarda hakka-

⁴⁹ Harari, s. 46

⁵⁰ Harari, s. 46

⁵¹ Arslan, Ahmet, Felsefeye Giriş, BB101 Yayınları, 25. Baskı, Ankara 2017, s. 39

⁵² Soykan, Ömer Naci, Sözdizim ile Anlambilim Arasındaki Bağlantıya Türkçe Açısından Bir Bakış, Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi, Sayı 20 Yıl 2013, Sayı 20, Sayfalar 139 – 152, s. 139

⁵³ Arslan, s. 45

⁵⁴ Topuzkanamış, Engin, Hukuk ve Disiplin, Oniki Levha Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul 2013, s. 1

niyet ve nesafet esasının göz önünde bulundurulmasının ve kişisel durumların ağırlaştırılmamasının gerektiği muhakkaktır. Ancak bu gibi durumlarda, somut olayın özelliği ve gerçekleşme biçimi değerlendirilirken başvurulması gereken, olaya ya da nesneye norm tarafından izafe edilen kusur, hakkaniyet, illiyet gibi değer yargılarının kavramsal içeriği ve terminolojik yapısının doğru anlaşılması gerekir. Bu nedenle hukukta tüm kavram ve terimlerin herkesçe aynı şekilde anlaşılması sağlanacak biçimde tasarlanması, sınırlarının ve içeriğinin doğru belirlenmesi, adil ve hakkaniyetli çözümlere ulaşılması bakımından büyük önem arz etmektedir. İşte bu noktada hukukta terminoloji ve kavramsal temellerin sağlamlığı konusu ön plana çıkmaktadır.

C- TOPLUMSAL DÜZEN KURGUSUNDA TERMINOLOJİNİN YERİ

1. Genel Olarak

Terminoloji ya da Türkçe ifadesiyle terimbilim, genel anlamda terimler ve onların kullanımıyla ilgili bir bilim dalıdır. Bu terimler araştırmaya dayalı özellikli metinlerde geçen basit sözcükler veya birleşik sözcükler şeklinde olabilir. Terimbilime, Terminus Öğretisi de denilmektedir. Terminoloji kavramı yabancı kaynaklarda da benzer şekilde, belli bir uzmanlık alanında geçerli, bu uzmanlığa ilişkin söz dağarcığı veya terimler⁵⁵, belli bir uzmanlık alanında kullanılan özel sözcükler⁵⁶, belli bir uzmanlık alanında kullanılan ve özel anlam ifade eden sözcükler ve terimler⁵⁷ olarak tanımlanmaktadır.

Gerzymisch-Arbogast, terminoloji tanımını daha da somutlaştırarak, “belli bir uzmanlık alanına ait isimlendirme ve kavramsallaştırma sistemi” şeklinde ifade etmektedir. Ona göre, kavram ve isimlendirme, bir uzmanlık alanı içinde kalan tanım biriminin birbirini tamamlayan ve kavram sisteminin bütünü içinde araştırma konusu olan iki parçasıdır⁵⁸. Bilginin artması, keşif ve icatların yapılmasıyla, terimleştirilmesi gereken yeni kavramlar ortaya çıkmaktadır. Terimleştirmek, yani terim oluşturma eylemi, bilinçli yapılan bir etkinlik olmalıdır, çünkü kökenlerinin nereye dayandığı her zaman belirgin olmayan sözcüklerden farklı olarak terimler belli başlı kurallara ve yöntemlere dayandırılırlarsa rastgelelikten uzak sistematik bir düzen içerisin-

⁵⁵ Duden, Das Herkunftswörterbuch Etymologie der deutschen Sprache, Band 7, 5. Auflage, Hamburg, 2014, s. 851

⁵⁶ DWDS (Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache) – ein Projekt der Berlin-Brandenburgischen Akademie der Wissenschaften, <https://www.dwds.de/wb/Terminologie>, (Erişim Tarihi: 14.7.2021)

⁵⁷ Brockhaus, <https://brockhaus.de/search/?t=enzy&q=terminologie>, (Erişim Tarihi: 14.7.2021)

⁵⁸ Gerzymisch-Arbogast, Günter, Termini im Kontext, Gunter Narr Verlag Tübingen, Tübingen, 1996, s. 6

de yer alırlar⁵⁹. Çeşitli sözlüklerde de terminoloji “bilim dalları, sanat kolları ve çeşitli uzmanlık alanlarıyla ilgili kavramları tespit edip bunları adlandırmaya yarayan terimleri türetmeyi, terimlerle ilgili sorunları incelemeyi amaç edinmiş dil bilim dalı”⁶⁰, “terimler sistemi”⁶¹; “bir sanat ve ilim dalında veya teknik bir daldaki özel bir anlam taşıyan kelimelerin tamamı”⁶² şeklinde tanımlanmıştır. Terminoloji çalışması terimbilimin elde ettiği sonuçlardan yararlanarak, bir özel alandaki (bilim, bilgi veya teknik) terimlerin derlenmesi, tanımlanması ve düzenlenerek kullanıma sunulmasına yönelik çalışmadır ve betimleyici ya da standartlaştırıcı olabilir⁶³.

Bir bilim dalının temeli olarak kabul edilen, mecaz anlamı, yan anlamı, deyim anlamı bulunmayan genelde gerçek anlamıyla kullanılan ve kullanım sahası diğer genel kelimelere göre daha dar olan terim kelimesi, batı dillerinde Latince “sınır”, “son” anlamındaki terminus kelimesine dayanmaktadır. Böylelikle sözcüklerin anlamının ve içeriğinin, özellikle belli meslek ve bilim dalları açısından sınırlandırılarak, bilimsel çalışmalarda standartlaşma amaçlanmıştır. Türkçedeki terim kelimesi de “terminus” kelimesine benzetilerek, derlemek fiilinin eski şekli olan “termek” fiilinden –im eki getirilerek türetilmiştir. Bu görüşe ilave olarak kelimenin, Fransızca “terme” kelimesinden alındığı, Fransızca Larousse ve Bordas sözlüklerinde de “terme” kelimesinin Fransızcaya Latince terminus kelimesinden geçtiği de belirtilmektedir⁶⁴.

Terim, dil bilgisi ve söz dizimi bakımından genel dildeki herhangi bir sözcükten ayrı sayılmazsa da anlamsal bakımdan çoğunlukla karmaşık bir bilimsel tanımı, hiçbir belirsizliğin söz konusu olmadığı bir kesinlikle, bütünüyle içinde taşıyan özel bir sözcüktür. Bu açıdan bakıldığında, terimler bilimsel bir kavramın tek karşılığı olarak kullanılmaktadırlar. Terim dışındaki anlamlı kelimeler, cümlede yanında bulunduğu kelimelere göre anlamca ve görevce değişikliğe uğrayabilir. Terimlerde ise böyle bir durum söz konusu olamaz, anlamları sabittir. Dilin genel kelimelerinin hangi anlama geldiğini sözlüğe bakmadan cümledeki anlamından aşağı yukarı çıkarmak mümkün iken terimlerin anlamları çok sınırlı ve özeldir. Bildirdiği anlam yoruma açık değildir. Nesnel bir anlam özelliği taşımaktadır. Bu yönüyle, belirli bir çalış-

⁵⁹ Karaman, Burcu İlkay, Terim Oluşturma Yöntemleri, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten, Cilt 57, Sayı 2, Yıl 2009, Cilt 57, Sayfalar 45 – 59, s. 45

⁶⁰ Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 14.7.2021)

⁶¹ Nişanyan Sözlük, Çağdaş Türkçenin Etimolojisi, <https://www.nisanyansozluk.com/?k=terminoloji>, (Erişim Tarihi: 14.7.2021)

⁶² Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, Kubbealtı Lugatı, <http://lugatim.com/s/terminoloji>, (Erişim Tarihi: 14.7.2021)

⁶³ Ateşman, Ender, Terminoloji Çalışması Sunumu, Hacettepe Terminoloji Uygulama ve Araştırma Merkezi, 18 Ağustos 2014, <http://www.mtb.hacettepe.edu.tr/iss2014/dosyalar/Terminoloji.pdf>, (Erişim Tarihi: 14.7.2021)

⁶⁴ Çiçek, Ali, Türkçe Terim Kavramı Üzerine Bir İnceleme, Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt-Sayı: 11-1 Yıl: 2009, s. 53-64, s. 55

ma alanı içerisinde hem düşünme hem de iletişim sürecini kolaylaştırmaktadır⁶⁵.

Türk Dil Kurumu "terim" kelimesini, "bir bilim, sanat, meslek dalıyla veya bir konu ile ilgili özel ve belirli bir kavramı karşılayan kelime, ıstılah"⁶⁶ olarak tanımlamaktadır. Buna karşın "ilim, sanat, spor, ticaret vb. özel alanlarda kullanılan ve genellikle belirli bir tek kavramın, nesne, olay veya durumun karşılığı olan kelime"⁶⁷ şeklinde bir tanıma da rastlanmaktadır.

Gerek Türkçe ismi (Terimbilim) ve gerekse tanımına bakıldığında, Terminoloji biliminin sadece terim üretme ve yeknesaklaştırma ile uğraşan bir dal olduğu düşünülebilirse de bu tanımları terim yanında kavramları da içine alacak şekilde düşünmek gerekir. Zira Gerzymisch-Arbogast'ın belirttiği gibi, terminoloji "belli bir uzmanlık alanına ait isimlendirme ve kavramsallaştırma sistemi"dir. Nitekim "terim" sözcüğü tanımlanırken, "kavram" sözcüğüne de zorunlu olarak atıfta bulunmaktadır⁶⁸.

Yukarıda belirtildiği gibi, terimlerin anlamları çok sınırlı ve özel olmasına, bildirdiği anlam yorumuna açık olmamasına ve nesnel bir anlam özelliği taşımasına karşın, "kavram" geneldir, yani zihnimizde oluşabilecek her türlü düşünce veya nesne olabilir. Türk Dil Kurumu sözlüğünde kavram "Bir nesnenin veya düşüncenin zihindeki soyut ve genel tasarımı, mefhum, fehva, konsept, nosyon"⁶⁹, şeklinde tanımlanmaktadır. Bir başka tanım ise şöyledir: "bir şey hakkında zihinde beliren genel düşünce, aynı cinsten bütün şeyleri temsil eden soyut ve genel fikir, mefhum"⁷⁰.

Dünyadaki varlıkların, olayların veya olguların ortak özelliklerine dayanan dile özgü bir genelleme ve bir soyutlama olan kavram, varlıkların ve olayların gözlenebilen özelliklerinin toplamından oluşurlar. Bu haliyle, kavramlar, ortak özellikleri paylaşan ve aynı isimle tanımlanan simgeler, olaylar ve varlıklardan oluşan bir öbektir. Dolayısıyla varlıklar, olaylar, olgular ve düşünceler benzerliklerine göre zümrelenir ve bu zümrelere kavram denir. Böylelikle kavramlar, zümrelenen soyut düşünce birimleridir⁷¹. Kavramlaş-

⁶⁵ Onan, Bilginer, Dil Eğitiminde Kullanılan Bilimsel Terminoloji Üzerine Bir Tasnif Çalışması, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 2016, Cilt: 13, Sayı: 34, s. 51-67, s. 52

⁶⁶ Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 14.7.2021)

⁶⁷ Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, Kubbealtı Lugatı, <http://lugatim.com/s/terim>, (Erişim Tarihi: 14.7.2021)

⁶⁸ Gerzymisch-Arbogast, Günter, Termini im Kontext, Gunter Narr Verlag Tübingen, Tübingen, 1996, s. 6

⁶⁹ Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 14.7.2021)

⁷⁰ Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, Kubbealtı Lugatı, <http://lugatim.com/s/KAVRAM>, (Erişim Tarihi: 14.7.2021)

⁷¹ Bozkurt, Ümit, Kavram, Kavramsallaştırma Yaklaşımları ve Kavram Öğretimi Modelleri: Kuramsal Bir Derleme ve Sözcük Öğretimi Açısından Bir Değerlendirme, Ankara Üniver-

tırma hem bağımsız bir işlem olarak hem de diğer bilgi depolama biçimleri içinde zihnin temel işlevi olarak önem kazanmaktadır. İnsan, dünyayı tanıma (dolayısıyla dili edinme-geliştirme) süreci içinde sayısız uyararla karşılaşmakta; algıladıklarını bir zümreleme/kategorizasyon işlemine sokmaktadır. Algısal sistem, çevresindeki bir varlıkla ilgili bilgi topladıktan sonra; bilişsel sistem, bu varlığı bir zümreye yerleştirmektedir. Bilinç bu şekilde kavramlaştırma yapmaktadır; yani algıladığı bilgileri özetleyip soyutlayarak, gerektiği kadarını depolamaktadır⁷². Özetle, kavram, bir şeyin zihindeki tasavvurudur; bunun dille ifadesi ise terimdir. Kavramın kapsadığı şeyler kavramın kaplamını, kavramın kapsadığı şeylerin ortak özellikleri ise o kavramın içlemini oluşturur⁷³.

Görüldüğü gibi, “terim”, bir sanat dalına, mesleğe veya bilim dalına has ve kesin anlamı olan sözcük iken, “kavram”, bir nesnenin veya düşüncenin zihindeki soyut ve genel tasarımıdır. Terimler genel konuşma ve yazı dili dışında kalan, uzmanlık isteyen özel uğraş alanlarına ait kavramları ifade etmeye yarayan, sınırlı anlamlara sahip sözcüklerdir. Kavram ise, bilgi bütünlüğü içerisinde varlık, olay ve olguları tahayyül ve tasavvur edebilmemize imkân veren, zihni ve dili kuşatan bilişsel birimleridir. Bir başka deyişle, kavram, zihinde tasarlanan olgu, olay ya da varlığın içeriği iken, terim ise onun isim olarak dışa yansıyan halidir.

Kesin bir anlamı olması gereken terim birimi, bir veya iki sözcük kullanılarak ortadaki kavramın tüm niteliklerini belirtmeyeceğinden zorunlu olarak bir tanıma bağlanma gereğindedir. Bununla birlikte, “tanımsı” denebilecek yaygın kavramlar, her zaman için oluşabildikleri halde, bunların birer sözcük veya terim ile somutlaşmaları her zaman gerekli olmayabilir⁷⁴. Bunlara ilaveten, terimlerin anlamlarının sabit olduğunu ve cümle içinde de olsa değişik anlamlarda kullanılmadığını ve bildirdiği anlamın yoruma açık olmadığını ifade etmek gerekir. Bu nedenle karşıladıkları kavramı net, açık ve kesin bir biçimde bildirirler⁷⁵.

Buraya kadar anlatılanlardan, bilginin oluşumu, doğru aktarımı, bilimin gelişimi ve doğru anlaşılması konusunda terminolojinin ne kadar büyük önem arz ettiği ortaya çıkmaktadır. Özellikle kavramların herkesçe aynı şekilde anlaşılmasını sağlayacak biçimde tasarlanması, sınırlarının ve içeriğinin doğru belirlenmesi, hukuki meselelerin özünün kavranması, sorunların doğru tespit ve teşhis edilmesi, dolayısıyla adil ve hakkaniyetli çözümlere

sitesi, Tömer Dil Dergisi, Sayı: 169/2, Temmuz-Aralık 2018, s. 5-23, s. 8

⁷² Bozkurt, s. 11

⁷³ Antalya, Hukuk Teorisi, s. 524

⁷⁴ Başkan, Özcan, Terimlerde Özleşme Sorunu, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten, Cilt 21-22, Sayı 1973-1974, s. 173 – 184, s. 174 ve 175

⁷⁵ Pilav, Selim, Terim Sorunu Ve Eğitim Öğretimde Terimlerin Yeri Ve Önemi, Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: Mart 2008 Cilt:16 No:1, s. 267-276, s. 268

ulaşılması bakımından, hukukta kavram birliği diğer bilim dallarında olduğundan daha önemlidir.

Avrupa’da terminoloji alanında işbirliğini sağlamak üzere oluşturulan çalışma grubunca yayınlanan “Terminoloji Çalışması Üzerine Tavsiyeler” isimli kitapçıkta, her türlü bilimsel uzmanlık alanında yalnızca belli dil ve ülke sınırları içinde değil, coğrafi sınırları aşan bir şekilde, bilgisel iletişim ihtiyaçlarını karşılamak üzere, bu uzmanlık alanlarında Terminoloji çalışmasının artan önemi vurgulanmıştır. Mevzuat sahasında yüksek nitelikli ve yoğun terminoloji araştırmasının, çeşitli menfaat gruplarıyla, disiplinler arası diyalogun güçlendirilmesine çok özel bir katkı sağlayacağı muhakkaktır. Özellikle uluslararası hukukun yeknesak bir hale getirilmesi ve uyumlaştırılması açısından Avrupa ülkelerine büyük görev düştüğü dile getirilmektedir⁷⁶.

Tüm bunlara bağlı olarak denebilir ki, karmaşık bir yapıya sahip olan dil, bireyin dünyaya bakış açısını ve düşüncesini belirleme, çevresindekilerle iletişimini, bilgiye erişimini ve düşünsel gelişimini sağlamak gibi birtakım işlevleri yerine getirerek hayat boyu, bireye eşlik eden canlı bir varlıktır. Dil bilgisi ise doğru, düzgün ve etkili yazmanın belirli kurallara bağlı olduğunu gösteren kurallar bütünlüğüdür. Bu itibarla dil bilgisi; dilin ses, şekil ve cümle gibi birtakım yapıların belli başlı şartlar dâhilinde yapılabileceğini, kuralların işleyişine riayet edilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır⁷⁷. Sözcükler, terimler ve kavramlar düşünme ve düşündürme aracı olarak nitelendirilebilir. Zira bilgi ve bilim dünyasında sağlıklı iletişim ancak terminoloji üzerinden sağlanır. Aktarılmak istenen bilgi ile bu bilgiye ad olarak verilen sözcük, terim ve kavram arasında anlamsal açıdan güçlü bir bağ bulunmalıdır. Bunların iyi bir “araç” ve iyi bir “kılavuz” olabilmesi, bu bağlantının kurulabilmesine bağlıdır⁷⁸.

2. Türk Hukuk Düzeninde Terminoloji Sorunu

Ülkemiz hukuk düzeni açısından ele alındığında, özellikle Tanzimat’tan sonra kaynak veya öğretmen eksikliğinden çok, konuların Türkçenin özelliklerine göre belirlenmeyişi (tasnif sorunu) ve dil bilgisi kitaplarındaki terimlerin Türkçe olmayışı (tesmiye/adlandırma sorunu) nedeniyle, kavramsallaştırma açısından sıkıntılar doğmuştur. Konuların sıralanışı, kelime çeşitlerinin ve kavramların isimlendirilmesi, benzer öğelerin gruplandırılması gibi konu-

⁷⁶ Arbeitsgruppe “Terminologie und Dokumentation”, Empfehlungen für die Terminologiearbeit, KÜDES – Konferenz der Übersetzungsdienste europäischer Staaten, 3. vollständig überarbeitete und erweiterte Auflage, Redaktion Schweizerische Bundeskanzlei, Sektion Terminologie, Bern, 2018

⁷⁷ Bulut, Mesut, Dil Bilgisi Öğretiminde Yaşanan Kavram Kargaşasının Türkçe Öğretimine Etkisi, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish, Volume 9/12 Fall 2014, p. 43-55,

⁷⁸ Demir, Celal, Türkçe Dil Bilgisinde Terminoloji Sorunu, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten, Cilt 54, Sayı 2006/1, s. 81 – 100, s. 83

larda daha çok Arap dilcilerinin yöntemlerine uyulmuştur⁷⁹. Tanzimat'tan sonra Osmanlı gramerini tespit maksadıyla kaleme alınmış pek çok eserde, Arap dilinin gramer yapısı ve kategorileri dikkate alınarak Türkçe, belirlenen bu şablon içine yerleştirilmeye çalışılmıştır⁸⁰.

Hukuk dâhil, birçok alanda da Arapça ve Farsça kaynak diller olarak öne çıkmış ve bu iki dilden alınan çok sayıda kelimenin yanı sıra çeşitli terimler de dile geçmiştir. Ancak bu geçişler belli bir süreç ve anlayış doğrultusunda olup, kısa bir zaman dilimi içerisinde gerçekleşmemiştir. Bu dillere ait terimler incelendiğinde, Türkçede bir kavramın karşılığı olarak kullanılan bir terim için sıklıkla dil bilgisi yazarları, dil bilim uzmanları ve terim kullanıcıları tarafından aynı terim için farklı kelimelerin kullanıldığı görülmektedir⁸¹. Bu çalışmada örnek olarak ele alınan “kusur” kavramı yanında, özellikle iş kazalarında sıklıkla başvuru alan “kaçınılmazlık” (SSGSSK m. 21) için doktrin ve yargı kararlarında “beklenmeyen hal”, “tesadüf”, “kaza” gibi farklı kullanımlar bu duruma örnek verilebilir. Keza 6098 sayılı TBK'nun 71. maddesi ile yürürlüğe giren genel tehlike sorumluluğunda ifade bulan “denkleştirme” (m. 71/4) kavramının, TMK'nun 730/2. maddesindeki “denkleştirme” ile aynı içeriğe sahip olup olmadığı konusunda doktrinde açık bir mutabakat bulunmamaktadır.

3. Hukuk Sisteminin Bütünlüğü ve Kavramsal Uyum

Hukuk kuralları, tüm kurallar sisteminin küçük bir mozaik parçasını oluşturur. Daha geniş anlamda hukuk kuralları, kanunlar sisteminin ve hukuk sisteminin içinde, onun en küçük parçasıdır. Hukuk kurallarının bu sistematik özelliği ile dil bilgisi arasında yakın ve organik bir ilişki bulunmaktadır. Karmaşık bir yapıya sahip olan dil, bireyin dünyaya bakış açısını ve düşüncesini belirleme, çevresindekilerle iletişimini, bilgiye erişimini ve düşünsel gelişimini sağlamak gibi birtakım işlevleri yerine getirerek hayat boyu, bireye eşlik eden canlı bir varlıktır. Dil bilgisi ise doğru, düzgün ve etkili yazmanın belirli kurallara bağlı olduğunu gösteren kurallar bütünlüğüdür. Bu itibarla dil bilgisi; dilin ses, şekil ve cümle gibi birtakım yapıların belli başlı şartlar dâhilinde yapılabileceğini, kuralların işleyişine riayet edilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır⁸². Sözcükler, terimler ve kavramlar, düşünme ve düşün-

⁷⁹ Levend, Ağâh Sırrı, Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri, 3. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1972, s.168.

⁸⁰ Eraslan, Kemal, Gramer Yazımıyla İlgili Metot Sorunları, Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı (22-23 Ekim 1993), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1995, s. 8; Demir, Celal, Türkçe Dil Bilgisinde Terminoloji Sorunu, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten, Cilt 54, Sayı 2006/1, s. 81 – 100, s. 83

⁸¹ Çiçek, Ali, Türkçe Terim Kavramı Üzerine Bir İnceleme, Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt-Sayı: 11-1 Yıl: 2009, s. 53-64, s. 58

⁸² Bulut, Mesut, Dil Bilgisi Öğretiminde Yaşanan Kavram Kargaşasının Türkçe Öğretimine Etkisi, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History

dürme aracı olarak nitelendirilebilir. Zira bilgi ve bilim dünyasında sağlıklı iletişim ancak terminoloji üzerinden sağlanır. Aktarılmak istenen bilgi ile bu bilgiye ad olarak verilen sözcük, terim ve kavram arasında anlamsal açıdan güçlü bir bağ bulunmalıdır. Bunların iyi bir "araç" ve iyi bir "kılavuz" olabilmesi, bu bağlantının kurulabilmesine bağlıdır⁸³.

Her bir hukuk kuralı bütün hukuk sistemi içinde, kendi değer yargısına ilaveten, dâhil olduğu hukuki kurum, sonra kanun ve daha sonra da hukuk sisteminin değer yargısı içinde bütünlük kavramı çerçevesinde değerlendirilir. Gerçekten de kuralın amacı, kurumun amacı, kanunun amacı ve en genel olarak hukuk sisteminin amacı ile uyumlu ve ortak değerlere hizmet eder⁸⁴.

Rasyonel hukuk, insanın toplumsal yaşamdaki ilişkilerinde, insan aklının düşüncesiyle yarattığı ve dil ile dışa vurduğu sosyal davranış kuralları olarak da tanımlanabilir. Hukuk kurallarının niteliği gereği, kuralın anlamsal içeriği, dil ile dışa vurulmaktadır. Kısaca, cümlenin özü normun sözünü oluşturur. Dil bir anlam, düşünce, muhakeme ve yaratıcılık ortamıdır. Düşünce dilden önce gerçekleşir. Ancak dil ile ifade edilmez ise insanlığın hizmetine dönüşemez. Dil kültürün temel unsuru, nesiller arası köprüdür. İnsanın, "düşünme, duygu ve irade" şeklinde üç temel yeteneği olduğu kabul edilir. Bu üç yetenek, dili etkilemektedir⁸⁵. Dil, insanın iç dünyası ile dış dünya arasında iletişim ve aktarma aracı olması yanında, aynı zamanda bir anlam, düşünce, muhakeme ve yaratıcılık ortamıdır. Bu nedenle insanın dili aracılığıyla duygu, düşünce ve eylem alanına hükmettiği söylenebilir⁸⁶.

O halde insan zihninin bir tasarımı olan ve belli dil bilgisi kalıplarıyla dışa vurulan hukuk sistemine ait normların, berrak, yeknesak, her olay ve durumda aynı şekilde anlaşılma imkânı sağlayan dilsel kalıp ya da yapılar içermesi zorunludur. Kavram, terim, tanım gibi sözcüklerin önemi bu noktadan itibaren kaçınılmaz bir şekilde kendini hissettirmektedir.

Bu nedenle, hukuk sistemi içinde yer alan normların amacı, ait olduğu dilin mimarisine uygun olarak, maddi sistem şeklinde, çelişkiden uzak, çatışmasız ve uyum içinde sistematik olarak düzenlenmelidir. Hukuk sistemi, değerler düşüncesini kamuya açık bir şekilde, değer çelişkisi olmaksızın yansıtmalıdır. Kısaca, hukuk sistemi ve değerler sistemi yeknesak olarak bir bütün teşkil etmelidir⁸⁷.

of Turkish, Volume 9/12 Fall 2014, p. 43-55,

⁸³ Demir, Celal, Türkçe Dil Bilgisinde Terminoloji Sorunu, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten, Cilt 54, Sayı 2006/1, s. 81 – 100, s. 83

⁸⁴ Antalya, Hukuk Teorisi, s. 501, Topakkaya, s. 215

⁸⁵ Sözer (Yöntembilim), s. 1

⁸⁶ Antalya, Hukuk Teorisi, s. 521

⁸⁷ Sözer (Yöntembilim), s. 81, Antalya, Hukuk Teorisi, s. 513

4. Hukuki Terminolojide Yeknesaklık ve Kusur

Buraya kadar yapılan temel açıklamalar ışığında ele alındığında, Türk hukuk sisteminde kusur kavramının içerik, sınır ve tanımında farklı hukuk dallarına göre bazı ayrışmalar olduğu tespit edilebilir. Farklı hukuk dalları karşılaştırıldığında dikkati çeken bu ayrışmalara daha yakından bakıldığında, öncelikle (her ne kadar kanunda kusurun tanımı yapılmamışsa da) özel hukuk sahasında mevzuatın⁸⁸ kusuru, kast ve ihmal olarak ikiye ayırdığı, ihmalin de doktrin ve içtihatla ağır ve hafif ihmal olarak sınıflandırıldığı görülmektedir⁸⁹. Yine doktrinin yaptığı bir başka ayrıma göre, kusur, ağır kusur ve hafif kusur olarak ikiye ayrılmakta; kast ve ağır ihmal, ağır kusur; hafif ihmal ise hafif kusur olarak nitelendirilmektedir⁹⁰.

Ceza hukukunda da, ceza niteliğindeki hukuki sonuç sadece tipe uygun ve hukuka aykırı eylemin gerçekleşmesine değil, tipe uygun ve hukuka aykırı eylemin aynı zamanda faile kişisel olarak da isnat edilebilmesine, yani failin kusuruna bağlanmıştır. Kusur ise, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda kasttan doğan cezai sorumluluk ve taksirden doğan cezai sorumluluk başlıkları altında iki farklı görünümde (TCK m. 21 ve 22) düzenlenmiştir. Görüldüğü gibi ceza hukukumuzda, özel hukuktan farklı olarak, kusurun farklı derecelerini (görünüm şekillerini) ifade etmek üzere, “kast” ve “ihmal” olarak değil “kast” ve “taksir” olarak bir ayırım yapılmış⁹¹, ayrıca kanunda

⁸⁸ TBK'da, haksız fiilden boğan borçlar konusunda sorumluluğun doğması için m. 49/1'de “kusur” aranırken, kast ve ihmal diye herhangi bir ayırım yapılmamış, sadece aynı maddenin 2. fıkrasında, ahlaka aykırı fiiller için “kast” aranmıştır. 51. maddede de, tazminat açısından kast ve ihmal içerecek şekilde “kusurun ağırlığı” denilmiştir. TBK m. 114'te “Borçlu, genel olarak her türlü kusurdan sorumludur” denilerek bu durum teyid edilmiştir. Kusurun kast ve ihmal şeklindeki açık ayırımına, TMK m. 757. maddesindeki “Zarar kasten veya ihmal yoluyla verilmemişse” şeklindeki ifadede rastlanmaktadır.

⁸⁹ Kılıçoğlu, s. 301, Eren, s. 574 vd, Narter, s. 426, Gökcan, s. 52; Nart, s. 53; Oğuzman/ Öz, Cilt II, s. 54; Zevkliler/Ertas/Havutçu/Aydoğdu/Cumalıoğlu, s. 214, Nomer, s. 125; Kayıhan, Şaban/Ünlütepe, Mustafa, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayıncılık, 6. Baskı Borçlar Hukuku, Ankara 2018, s. 245, Kayar, s. 114; Ayan, Mehmet, Borçlar Hukuku (Genel Hükümler), Seçkin Yayıncılık, 11. Baskı, Ankara 2016, s. 272; Şeker, Melih, Borçlar ve Ceza Hukukunda Yer Alan Kusur Kavramlarına Genel Bir Bakış, İstanbul Barosu Dergisi, Cilt: 93, Sayı: 4, Yıl: 2019, s. 52 – 63, s. 54

⁹⁰ Kılıçoğlu, s. 301, Ünlütepe, Mustafa, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 2021, s. 154; Zevkliler/Ertas/Havutçu/Aydoğdu/Cumalıoğlu, s. 215, Oğuzman/ Öz, Cilt II, s. 57; Nart, s. 54, Şeker, s. 56; Kayıhan/Ünlütepe, s. 245; Bilgili/Demirkapı, s. 100; Eren, s. 574 vd (Eren, doktrin ve içtihatları ağır ve hafif kusur ayrımının hatalı olduğunu, kusurun ağırlığı, hafifi olamayacağını, sadece kast ve ihmal olarak ikiye ayırdığını, ancak ihmalin ağır, orta ve hafif olarak ayrılabilceğini ifade etmektedir. Ancak TBK'nun, m. 115, 147, 215, 220, 221, 225, 231, 244, 249, 294, 478 ve 592 olmak üzere toplam 12 maddesinde “ağır kusur” kavramı, m. 52 ve 115'te de “hafif kusur” kavramı hükme bağlanmıştır. Keza 2918 sayılı KTK'nun 86. Maddesinde “ağır kusur” kavramı yer almıştır.

⁹¹ Ceza hukuku doktrininde, klasik öğretiye göre kast ve ihmal kusurun farklı dereceleri veya görünüm şekilleri olmayıp, haksızlığın işleniş şekli veya hukuka aykırılığın meydana gelme

özel hukukta başvurulmayan “olası kast” ve “bilinçli taksir” kavramlarına yer verilmiştir⁹². Başlığımız olan hukuki terminolojide yeknesaklık açısından ele alındığında, gerek ceza hukukunda ve gerekse özel hukukta kusur, “kanunda yaptırıma bağlanmış toplumca kınanabilir insan davranışını” ifade etmek üzere bir üst kavram olarak kullanılmakta iken, kusurun türlerinin ve ağırlığının kavramsallaştırılmasında ayrışma olduğu görülmektedir. Burada en dikkat çeken fark, ceza hukukunda kusurun kast dışındaki şekli olarak “ihmal” kavramı yerine, onu karşılamak üzere, esasen kusurla aynı kelime kökünden türetilmiş olan “taksir” kavramının kullanılmasıdır. Bu hususun dil bilimsel çözümlemesi aşağıda detaylı olarak yapılacaktır.

Konunun sınırlarını fazlaca genişletmeden, Sosyal Güvenlik Hukukunda da benzer bir ayrışmadan bahsetmek gerekir. Bir kamu borç ilişkisi yaratan sosyal sigorta yükümlülüğü taraflar arasında eşit ve iradi bir sözleşmeye dayanmadığından, idarenin (SGK'nın) ya da sigortalının kusura konu olabilecek hukuka aykırı davranışları, gerek borçlar hukukundan ve gerekse ceza hukukundan farklı esaslara tabi olması doğaldır. Ancak borç ilişkisinin tarafı olarak bir kamu kurumu olan SGK'nun karşı tarafında yer alan özel kişilerin (işveren, sigortalı, bağlı sigortalı, üçüncü kişiler) sigorta ilişkisindeki norm ihlallerinde, mevzuat kimi hallerde söz konusu kişilerin sorumluluğunun varlığı ve kapsamı açısından özel hukukta olduğu gibi kusurun varlığını şart koşmaktadır. Örneğin Sigortalının kendisinden kaynaklanan sebeplerle tedavi süresinin uzaması, iş göremezliğinin artması halini düzenleyen SSGSSK'nun 22. maddesinde kast ve ağır kusur, kusurun bağımsız iki farklı türü olarak (SSGSSK m. 21/1-b ve c) düzenlenmiş ve bunlara farklı sonuçlar bağlanmıştır. Oysa yukarıda belirtildiği gibi özel hukukta ağır kusurun zaten kastı da kapsayan bir üst kavram olduğu gerek doktrinde ve gerekse içtihatla tereddütsüz kabul edilmektedir.

biçimidir. “Kusur ile kast ve taksir birbirinden farklıdır. Kusur, haksızlık teşkil eden fiilin tespitinden sonra bu fiili gerçekleştirme nedeniyle kişinin kınanması konusundaki yargıyı ifade etmektedir. Dolayısıyla fiil, failinin kusuru bulunmaksızın işlense bile haksızlık ve suç teşkil etmektedir. Ancak kusur ile kast ve taksir birbiriyle ilgisi olmayan müesseseler değildir. Zira haksızlık, kusur yargısının dayanağını teşkil etmektedir. Haksızlık olmadan kusur bulunmaz. Haksızlığın bütün unsurları, dolaylı şekilde kusurun belirlenmesinde de etkili olmaktadır.” (Bkz. Akbulut, s. 166)

⁹² Özbek, Veli Özer/Doğan, Koray/Bacaksız, Pınar, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 11. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020, s. 353; Şeker, s. 59; Apaydın, Cengiz, Ceza Hukukunda Kusurluluk, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 2018, s. 27; Akdağ, Hale, Ceza Hukukunda Kusurluluğu Kaldıran Ve Azaltan Nedenler, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2018, s. 31; Üzülmöz, İlhan/Koca, Mahmut, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayıncılık, 13. Baskı, Ankara 2020, s. 186; Meraklı, Serkan, Ceza Hukukunda Kusur, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 2017, s. 343; Akbulut, Berrin, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Adalet Yayınevi, 5. Baskı, Ankara 2018, s. 383; Çetintürk, Ekrem/Töngür, Ali Rıza, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2020, s. 149; Birtok, Fatih, Ceza Hukuku Genel Hükümler Temel Bilgiler, Adalet Yayınevi, 6. Baskı, Ankara 2018, s. 153

II- KUSUR TERİMİNİN DİL BİLGİSEL YAPISI ve ANLAM KAYMALARI

A- ETİMOLOJİK VE FİLOLOJİK TEMELLER

Sözcüklerin kökenini araştıran bilim dalını tasvir eden ve 15. yüzyıldan itibaren kullanılan “etimoloji”, Yunancadan Latinceye geçen “etymologia” sözcüğüne dayanmaktadır. Kelimeyi oluşturan Yunanca etymos (gerçek) ve logos (bilim) sözcüklerinin de ifade ettiği gibi, etimoloji bilimi sözcüklerin gerçek (köken) anlamını araştıran bir bilim dalıdır⁹³. Türkçeye, Fransızca aynı anlama gelen étymologie kelimesinden geçmiştir⁹⁴. Bir dildeki sözcüklerin kökenlerini (menşini) ve bunun bir gereği olarak o dilin diğer dillerle ilişkilerini araştıran etimoloji bilimi, kelimenin ya da dildeki benzer bir kullanımın gelişme sürecinin ilk ortaya çıkışından itibaren analiz eder⁹⁵.

Osmanlıca'nın diğer milletlerden, özellikle de Arapça ve Farsçadan aldığı çoğu kelime Osmanlı Türkçesine yerleşmiş, daha sonra günümüz Türkçesinin yapısına bürünmüş, onun kültür ve düşünce hayatını yansıtır olmuştur. Hatta bu kelime ve tamlamalar öyle bir hale gelmiştir ki, o kelimelerin eski kaynağı olan Arapça ya da Farsçada bile bunların anlamını kavramak güçleşmiştir. Çünkü bu kelime ve kavramlar yeni anlamlar kazanmış, yeni kalıplarda kullanılır olmuşlardır. Artık bunlar ne Arapçanın ne de Farsçanın bileşeni olup, yüzlerce yıl içerisinde yoğrulduğu Türkçenin parçası haline gelmiştir⁹⁶.

Türkçe sözlüklerde, “eksiklik, ayıp, özür, ihmal, suç” şeklinde birden çok anlama sahip “kusur” sözcüğü dilimize Arapçadan geçmiştir⁹⁷. Öncelikle aşağıda kelimenin etimolojik ve filolojik yapısı üzerinde durulacak ve Arapçadan Türkçeye geçerken, dil bilgisi kuralları bakımından, varsa uğradığı değişiklik veya anlam sapmalarına değinilecektir. Bu yapılırken kelimenin orijinal kökünden yola çıkılacaktır.

⁹³ Duden, Das Herkunftswörterbuch Etymologie der deutschen Sprache, Band 7, 5. Auflage, Hamburg, 2014, s. 261

⁹⁴ Nişanyan Sözlük, <https://www.nisanyansozluk.com/kelime/etimoloji>, Erişim Tarihi: 14.1.2022

⁹⁵ Vikipedi, <https://tr.wikipedia.org/wiki/Etimoloji>, Erişim Tarihi: 14.1.2022

⁹⁶ Karşlı, İlyas, Osmanlıca Metinleri Anlamada Arapçanın Önemi, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 32, Yıl 2007, Sayı 32, s. 45 – 88, s. 48

⁹⁷ Özön, Mustafa Nihat, Büyük Osmanlıca – Türkçe Sözlük, İnkılap ve Aka Kitabevleri, 6. Basım, İstanbul 1979, s. 447; Çiğdem, Mehmet/Toprak, Ömer, Osmanlıca – Türkçe Sözlük, Parıltı Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul 2009, s. 372; Devellioğlu, Ferit, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Aydın Kitabevi, 1. Baskı, İzmir 2009, s. 809; Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 8.8.2021) Nişanyan Sözlük, Çağdaş Türkçenin Etimolojisi, <https://www.nisanyansozluk.com/?k=kusur> (Erişim Tarihi: 8.8.2021); Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, Kubbealtı Lügatı, <http://www.lugatim.com/s/kusur>, (Erişim Tarihi: 8.8.2021)

Arap dilinde cümleyi oluşturan temel unsur "kelime"dir. Kelime Arapçada, "bir anlam ifade eden söz" şeklinde tarif edilmektedir. Arapçada kelimeler 1. isim, 2. fiil, 3. harf olmak üzere üç kısma ayrılır⁹⁸. Osmanlı Türkçesinde her tür Arapça kelimeye yer verildiği görülür. Tekil, ikili ve çoğul isimler, sıfatlar, bazı edatlar, özellikle mastarlar Osmanlıcada sıkça karşılaşılan unsurlardır. Çekim hâlinde bulunan fiiller genelde kullanılmamakla beraber ara cümle diye tabir edilen bazı ifadelerde veya tümüyle Arapça yazılan ibarelerde bu tür fiillere de ender olarak rastlanır. Ancak burada bizi özellikle ilgilendiren kısmın isimler olduğu ifade edilmelidir. Zira Arapçadan Osmanlı Türkçesine genellikle isim ve sıfatlar geçmiştir⁹⁹.

Arapça, Türkçe gibi eklemeli değil, ondan farklı olarak tasrifli/bükümlü bir dildir. Türkçe gibi eklemeli diller grubunda, köke getirilen ekler yeni anlamlar oluşturur. Bükümlü diller denilen çekimli dil ailesinde ise kökler değişikliğe uğrar. Kelime kökleri hem kelime türetişlerinde hem de çekimlerde değişiklik geçirir. Çekimli dillerde bir kökten yeni kelimeler türetilirken başa veya sona ekler getirilmez. Değişim kelimenin başına, ortasına veya sonuna sesler getirmek suretiyle gerçekleşir¹⁰⁰. Böylece kök, farklı şekillere girerek değişir; dolayısıyla yeni manalar kazanır; belli harflerin ilavesiyle yeni kelimeler elde edilmiş olur¹⁰¹.

Osmanlı Türkçesine geçmiş Arapça unsurların başında kelimeler gelir. Arapçada kelime kökleri en az üç harften oluşmaktadır. Bunlara "aslî harfler" denilir. Yeni kelimeler türetilirken bu aslî harflere ilave edilenlere ise "zâid harfler" denilir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, yeni kelimeler yapılırken aslî harflerin değişmediği; değişimin köke gelen ilave harflerle sağlandığıdır. Buna "bilmek" anlamına gelen ve م - ل - ع (Ayn, Lam, Mim) aslî harflerinden oluşan علم (İlm) kelimesi örnek olarak verilebilir. Bu kökten türeyen

⁹⁸ Yeşil, Selman, Arapçada Lâzım ve Müteaddî Fiiller ve Bunları Birbirine Çevirme Yolları, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 1, Cilt: 1, Sayı: 2, Güz 2011, s. 115-124, s. 116; Kırkız, Mustafa, Arap Dilinde Mastar ve Önemi, İlahiyat Fakültesi Dergisi 15:1 (2010), s.209-226, s. 217; İslamoğlu, Abdülmecit, Osmanlı Türkçesine Arapçadan Geçen Unsurlar, Osmanlı Türkçesi-3, Ankara Üniversitesi Uzaktan Eğitim Yayınları, Ankara, 2006, s. 79

⁹⁹ Kılıç, Ramazan, Arapçadan Türkçeye Ödünçlenen Kelimelerin Arapça Kelimeleri Anlayıp Ezberlemede Etkisi, AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, Bahar 2019, Cilt:7, Sayı:13, s. 305-336, s. 309, İslamoğlu, s. 79

¹⁰⁰ Örneğin bükümlü dillerden İngilizce ve Almancada bu değişime birer örnek vermek gerekirse: İngilizce=> "go", "went", "gone"; Almanca => "trinken", "trank", "getrunken".

¹⁰¹ Yaşar, Enes/Toprak, Sefa, Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Dil Ailelerinin Öğrenme Etkisi, 3. Uluslararası Öğrencilik Sempozyumu, Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları: 47, Konya, 2020, s. 175-189, s. 176; Aydın, Mustafa, Arap Dili, İstanbul Aydın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2018, Yıl. 4 Sayı. 1, s. 1-18, s. 6; İslamoğlu, s. 79; Develi, Hayati, Osmanlı Türkçesi Grameri I, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2462, Eskişehir, Ağustos 2018, s.3; Tulum, Mertol, Osmanlı Türkçesine Giriş, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 3123, Eskişehir, Ağustos 2014, s.126, Kılıç, s. 317

ve Türkçede de kullanılan bazı kelimeler şu şekildedir: âlim: ملء (bilgin), muallim: ملعم (talim eden, öğretene), malûm: مولعم (bilinen), talim: ملعت (öğretme, öğretim), ilam: ملع! (bildirme), istilam: ملعتسا (bilgi isteme). Ya da Arapçada “yazmak” fiilini oluşturan kök harfler ك - ت - ب (Kef, Te, Be)’dir. Bu kökten türetilmiş, dilimizde kullanılan bazı kelimeler ise şöyledir: Kitap: هباتك , Katib: بباتك , Mektub: بوتكم , Mekteb: بباتك , Kitabe: هباتك¹⁰².

Arapçada isimler köklerine göre câmid ve müştak olmak üzere ikiye ayrılır: Bir varlığa isim olarak verilen ve hiçbir kelimedenden türememiş olan isimlere “câmid isim/asıl isim” denilir. Bunlara, nehir: رهن, bahr: رحب (deniz), dâr: راد (ev) örnek verilebilir. Bir fiilden veya bir isimden türemiş olan isimlere ise “müştak isim/türemiş isim” denilir. Bunlara da, kâtip: بباتك, muallim: ملعم, müstahdem: مدختسم isimleri örnek olarak verilebilir. Kusur (روصق) kelimesi de müştak/türemiş isimlerdendir¹⁰³.

Bir iş veya oluş bildiren ve fiil olarak adlandırılan kelimeler, mücerred (yalın) fiiller ve mezîd (artırılmış) fiiller olmak üzere iki grupta ele alınır. Üç harften oluşan mücerred (yalın) fiiller, bütün harfleri aslî olan fiillerdir. Bu çeşit fiillere “sülâsî mücerred” denilir. Dört harften oluşanlarına ise “rubâî mücerred” adı verilir. Dolayısıyla, bütün harfleri, fiilin orijinal kök harfi olan, yani ilave harf almamış fiillere “yalın fiil” anlamında mücerred fiil denir. Arapçada kullanılan fiillerin büyük çoğunluğu 3 harfli fiillerdir. Yani sülâsî mücerred fiillerdir. Bu harfler fiilin aslını teşkil eden harflerdir. Böyle yalın fiillerde zâid (ilave) harf bulunmaz. Bu sülâsî (üç harfli) fiillerin orta harfleri mazi (geçmiş) zamanda ve muzari (geniş) zamanda aldıkları sese göre (ötreli, fethalı, kesralı) 6 ayrı formatta incelenir¹⁰⁴.

Bu çerçevede Arap dilinin en önemli ve en dikkat çeken özelliği, yukarıda yapısını belirttiğimiz fiillerin (Türkçedeki -mek, -mak gibi) “infinitif” (mastar/isim fiil) şeklinin bulunmamasıdır. “Mâzi” tekil 3. şahıs (başka bir deyişle 3. tekil şahıs, di’li geçmiş zaman) şekli, infinitif kabul edilmektedir¹⁰⁵. Daha doğru bir deyişle, Arapça dil bilgisinde fiilin, geçmiş zaman 3. teklik şahısındaki şekli, fiilin en yalın hâlidir. Mesela بباتك (ketebe) “yazdı” fiili, bu kökten türemiş kelimelerin en yalın şeklidir¹⁰⁶. Yine Türkçeye “kusur” olarak geçen kelimenin en yalın hali [رصق] (kasara) “kıstı, kısalttı, yetersiz kaldı, eksik idi”¹⁰⁷; “kasıt” kelimesinin en yalın hali [رصق] (kasada)

¹⁰² İslamoğlu, s. 79; Develi, s. 23, Kılıç, s. 314

¹⁰³ Develi, s. 3, İslamoğlu, s. 79

¹⁰⁴ Tulum, s. 133

¹⁰⁵ Aydın, s. 8

¹⁰⁶ Develi, Hayati, Osmanlı Türkçesi Grameri I, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2462, Eskişehir, Ağustos 2018, s. 31, Tulum, s. 133

¹⁰⁷ Çiğdem/Toprak, s. 372; Devellioğlu, s. 809; Özön, Mustafa Nihat, Büyük Osmanlıca – Türkçe Sözlük, İnkılap ve Aka Kitabevleri, 6. Basım, İstanbul 1979, s. 447; Nişanyan Söz-

“hedefledi, yöneldi” şeklinde üçüncü tekil şahıs di’li geçmiş zaman halidir¹⁰⁸. Buna karşın, “ihmal” kelimesi kusur ve kasıt gibi sülasi mücerred bir fiilden türeyen bir isim olmayıp “kendi haline bırakılmış (deve)” anlamına gelen [ءمء] (hamal)¹⁰⁹ isminin if’al vezni (IV) mastarıdır¹¹⁰.

Yukarıda belirtildiği gibi Arapçada da fiil köklerinden yeni kelimeler yapılır. Ancak Arapça eklemeli değil, bükümlü bir dil olduğundan kelime türetme işlemi fiil kökünün başına, ortasına veya sonuna kimi sesler getirilerek gerçekleştirilir. Söz konusu yalın kökten yeni kelime yapmak için kullanılan seslere zâid harfler denilmektedir. Kelimenin kökünü oluşturanlar dışındaki harfler “zâid”dir¹¹¹.

Arapçada hemen hemen bütün kelimeler mastardan türetildiğinden ve Türkçede Arapça fiiller yerine mastarlar ile bundan çekilen isim ve sıfatlar kullanıldığından mastar konusu Osmanlıcada çok önemlidir¹¹². Mastar, bir iş ve oluşu, zamana bağlı olmadan anlatan isim cinsinden kelimelerdir. Gitmek, konuşmak, okumak, gelmek gibi kelimeler mastar grubuna giren kelimelerdir. Mastar Türkçede fiillerin sonuna “-mek, -mak” takısı getirilerek yapılır¹¹³. Arapçada ise her fiilin ayrı bir mastar şekli vardır. Üç harfli fiillerin mastarları semaidir. Yani, ancak sözlüğe bakarak veya bir bilenden duyarak öğrenilir¹¹⁴.

Genel olarak mastar ile fiil, bir oluşa işaret ettikleri için aynı çatı altına girmektedirler. Ancak mastar, kelimenin isim bölümüne girdiği için fiilden ayrılmaktadır¹¹⁵.

Fiillerden türemiş isim kategorisindeki kelimeler olan mastarlar, türedikleri fiillerin teklik 3. şahıstaki çekimlerinde zâid harf bulunup bulunmamasına göre iki gruba ayrılır. Mesela fetaha, “açtı” fiilinde zâid harf yoktur, harflerin hepsi aslidir. Ahsene, “iyilik etti” fiilinde baştaki hemze zâiddir.

lük, Çağdaş Türkçenin Etimolojisi, <https://www.nisanyansozluk.com/?k=kusur>, (Erişim Tarihi: 9.8.2021)

¹⁰⁸ Develi, Hayati, Osmanlı Türkçesi Grameri I, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2462, Eskişehir, Ağustos 2018, s. 31, Tulum, s. 133

¹⁰⁹ İhmal kelimesinin türediği “hamal” kelimesi, “h”, Arapçadaki (ince he) “ء” ile yazılır. Türkçede aynı şekilde yazılmakla birlikte, yük taşıyan anlamındaki “hamal” kelimesi ise Arapçada (kalın he) “ء” ile yazılır.

¹¹⁰ Çiğdem/Toprak, s. 291; Devellioglu, s. 640; Özön, s. 362; Nişanyan Sözlük, Çağdaş Türkçenin Etimolojisi, <https://www.nisanyansozluk.com/?k=ihmal>, (Erişim Tarihi: 9.8.2021)

¹¹¹ Develi, s. 31, Tulum, s. 133

¹¹² Türk, İbrahim Caner/Aybar, Meriç, Osmanlıca İmla Müfredatı, Artı Sanat Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2016, s. 60, Develi, s. 32

¹¹³ Develi, s. 39, İslamoğlu, s. 9

¹¹⁴ Kırkız, Mustafa, Arap Dilinde Mastar ve Önemi, İlahiyat Fakültesi Dergisi 15:1 (2010), s. 209-226, s. 215, Develi s, 32, İslamoğlu, s. 9

¹¹⁵ Kırkız, s. 221

Birinci gruptaki fiillerden türetilen mastarlara mücerred mastarlar (yalın mastarlar), ikinci gruptaki fiillerden türetilen mastarlara mezîdünfih masdarlar (artırılmış, harf ilâve edilmiş mastarlar) adı verilir. Mücerred mastarların kalıpları belli bir anlam üretmezler. Herhangi bir yalın fiilden herhangi bir mücerred masdar kalıbında kelime üretilmiş olması bir bakıma tesadüfidir. Fiilden türetilen bir ismin niçin bu vezinden türetildiğinin belli bir kuralı bulunmamaktadır. Toplumca o kelime üzerinde uzlaşmıştır ve bu kelimeler dilin kullanımıyla edinilir ve öğrenilir. Bu yüzden bu gruba giren mastarlara semâî masdarlar (yani duyup, öğrenmeye dayalı mastarlar) da denir¹¹⁶.

Bu kelimelerin anlamları hakkında dil bilgisine dayanan bir önsezi olmaz. Bu bakımdan mücerred masdarlar ile câmid (donuk) isimler birbirlerine benzerler ve birçok kalıpları ortaktır. Semâî mücerred mastarların büyük kısmında aslî harflerin sayısı üçtür. Bunlara sülâsî mücerred masdarlar denilir. Aslî harfleri dört olanlara rubâî mücerred mastarlar denir¹¹⁷. Bunlardan yalın üçlülerin mastarları genelde kuralsız, yani semaîdir. Dolayısıyla, yalın üçlülerden türetilen kelimelerin mastarları ancak sözlüklerden bakılarak öğrenilebilir¹¹⁸.

Semai mastarların Arapçada 30'dan fazla vezni (formu, kalıbı) bulunmaktadır. Zâid harflerin aslî harflere getirilmesi rastgele olmaz. Her dilde olduğu gibi Arapçada da kelime türetme şekilleri bellidir. Aslî sesler belli kalıplara girerek yeni kelimeler oluştururlar. Arapça dil bilgisinde bu kalıplar vezin adı verilen yapılarla öğretilir. Bunun için, “yapmak, işlemek” fiilinin aslî sesleri olan ف ع ل (fe-ayın-lâm) harflerine dayanan bir model geliştirilmiştir: ف (fe) harfî kelime kökünün birinci aslî sesini, ع (ayın) harfî ikinci aslî sesini, ل (lam) harfî üçüncü aslî sesini temsil eder; zâid harfler aynen bırakılır. Ortaya çıkan kalıp kelimenin veznidir. Özellikle mastarlarda, ism-i fâ'il ve ism-i mef'ûl cinsinden kelimelerde kelimenin veznini belirlemek, hem kelimeyi doğru okumak, hem de doğru anlamlandırmak açısından önemli bir yardımcıdır¹¹⁹.

Osmanlıcada en çok kullanılanlara mastar veznine şu örnekler verilebilir: **Fa'l** (bahs), **F'il** (izn), **F'ul** (hüküm), **Fa'al** (taleb), **Fa'let** (zahmet), **Fi'let** (hizmet), **Fuul** (sukut), **Filan** (Vicdan). Bu kapsamda, “kusur” kelimesinin, “kasara” sülâsî mücerred mastarlarının “**Fuul**” veznine göre türetildiğini vurgulamak gerekir¹²⁰.

¹¹⁶ Develi, s. 32

¹¹⁷ Develi, S. 41, İslamoğlu, s. 12, Türk/Aybar, s. 61

¹¹⁸ Özbalkıç, Mehmet Reşit, Arap Dili Fiil Kalıplarında Fonetik Değişim ve Dönüşümler, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2014/1, Sayı 39, s. 277-300, s. 278, Tulum, s. 133, Develi, s. 33

¹¹⁹ Develi, s. 6

¹²⁰ İslamoğlu, s. 81, Türk/Aybar, s. 66, Develi, 33

Mastarların türediği fiil köklerinden, o kökte belirtilen hareketi yapan veya olanı ifade eden kelimeler de yapılır. Bu tür kelimelere “İsm-i Fâ’il” denir. İsm-i fâ’il, fiilde belirtilen hareketi, oluş veya kılışı yapmanı ifade eden kelime türlerine verilen isimdir. Türkçede yazıcı, kırıcı, yazan, kıran, yazar, çizer gibi kelimelerin ifade ettiği anlamlar ism-i fâ’il kategorisini oluşturur. Fiil kökündeki harekete veya oluşa maruz kalan, bu fiilden etkilenen varlık ise ism-i mef’ûl adını alan kelimelerle ifade edilir. Türkçede kırılmış, kırık, kırgın, bozuk, bozulmuş gibi kelimelerin ifade ettiği anlamlar ism-i mef’ûl kategorisini oluşturur. Osmanlı Türkçesi metinlerinde en çok kullanılan kalıplardan birisi de **İsm-i Fâ’il**’dir. İsm-i fâ’il, fiilin ifade ettiği iş ve hareketi yapmanı gösteren, fiilden türemiş bir kelimedir. Türkçedeki karşılığı “etken sıfat-fiil”dir¹²¹.

Yukarıda belirtildiği gibi sülasi mücerred mastarlara daha değişik bazı manaları vermek üzere belli kaidelerle bir veya daha fazla harf ilavesi suretiyle “**Mezidün Fih**” yani üzerine ziyade kılınan mastarlar türetilmiştir. Mezidün fih mastarların sülasi mücerretler gibi birden çok kalıbı yoktur. Her bap için belli bir tek vezin vardır. Dolayısıyla her mastar asıl yapıya kıyasla bu kalıba uyar. Bundan dolayıdır ki, mezidün fih mastarlara, kıyasi mastar da denir. Bu mastarların Arapçada 12 tane vezni vardır. Ancak Osmanlıcada bunların 9 tanesi kullanılmıştır¹²².

B- KAVRAM VE TERİMLERİN TÜRKÇEYE GEÇİŞİ VE KULLANIMI İLE İLGİLİ TESPİTLER

Yukarıda yapılan tüm açıklamalara bağlı olarak, her biri ayrı bir dil ailesine mensup Arapça ve Türkçenin kendi dil bilgisi özelliklerine has kelime türetme kuralları Osmanlıca yazım dilinde karışık olarak kullanıldığını, Arapçadaki bazı isim türetme kalıpları Osmanlıcada kullanılırken, bazı kelimeler Türkçe dilbilgisi kurallarına göre türetilmediğini söyleyebiliriz.

Makalede örnek olarak seçilen “kusur” kelimesi, Arapça, “kasara” sülasi mücerred fiilinin, fu’ul¹²³ mastar vezninden türeyerek, Türkçeye bu haliyle geçmiş bir kelimedir. Ancak aynı kelimenin ismi faili olan “kâsır” (kusurlu)¹²⁴ ile ismi mefulü¹²⁵ olan “mukassır” (kusur işleyen)¹²⁶ Türkçede

¹²¹ İslamoğlu, s.83; Develi, s. 37

¹²² Türk/Aybar, s. 62, Develi, s. 32

¹²³ Arapça masdar veznidir (Örneğin: hücum, nüfuz, zuhur). Ayrıca hukuk, usul, fünün, nüfus gibi çoğul ve kolektif adlar inşa eder. (Bkz. Türk/Aybar, s. 66, İslamoğlu, s. 81)

¹²⁴ Çiğdem/Toprak, s. 353

¹²⁵ Eyleme maruz kalan şeyi veya kişiyi, yani eylemin nesnesini ifade eder: Mahlûk “halk edilmiş”, mazlum “zulm edilen”, mektûb “yazılmış, yazılı”, Nişanyan Sözlük, Çağdaş Türkçenin Etimolojisi, <https://www.nisanyansozluk.com/?s=structures&ttype=v&ww=maF%CB%81%C5%AB1>, (Erişim Tarihi: 10.8.2021)

¹²⁶ Çiğdem/Toprak, s. 462

bu şekillerde kullanılmamaktadır. Buna karşın, yine aynı sülasi mücerred (ksr – kasara) fiilin tefil¹²⁷ vezninden türeyen “taksir” (kısaltma, bir işi eksik yapma)¹²⁸ kelimesi, Türkçede bu kalıpta olduğu şekilde kullanılmaktadır. Taksir kelimesinin çoğulu Arapça dil bilgisi kuralları uyarınca takasir (“kusrurlar”) olmakla birlikte, Türkçede kusur kelimesinin çoğulu olarak, genellikle (hatalı şekilde) “taksirat” kullanılmaktadır¹²⁹. Yine Arapçadan olduğu gibi Türkçemize geçen kasıt (kast) ile ihmal kelimeleri, Türkçede aynı anlamlarıyla kullanılmakta iken bunların farklı vezinleri olan: kasid (kasteden, tasarlayan), mühmel (ihmal edilen) ve mühmil (ihmal eden) kelimeleri Türkçemizde kullanılmamaktadır.

Arapçadan Türkçeye geçen her kelime, Türkçenin isim tabanlarına denk bir isim tabanıdır. Onlar gibi (örneğin eser/eserini; hak/hakkında; kusur/kusur bulmak şeklinde) yapım ve çekim ekleri almakta ve türlü söz kalıplarının yapısına girmektedir¹³⁰. Dolayısıyla, Türkçenin isim türetme kuralları kullanılarak Arapçadan geçen isimlerden yeni fiiller ve isimler türetilmiştir. Bu durum sadece Arapça ile sınırlı kalmamış, Türkçeyi yaygın şekilde etkileyen Farsçanın da katılmasıyla, aynı anda kullanılan farklı dil ailelerinin kelime ve gramer kalıpları nedeniyle Osmanlıcada galat kelimeler, tamlamalar ve gramer yapıları türemiştir.

Arapçada mastar olarak “yanılmak” anlamına gelen “galat” kelimesine (çoğulu galatât, karşıtı fasih) Türkçe sözlüklerde “yanlış, yanlışlık, yanılma, yanılığ, dil bilgisi kuralına uymayan kelime veya ibare, dil yanlış” gibi anlamlar verilmiştir¹³¹. İster yabancı ister yerli olsun dilde meydana gelen ses, şekil, imlâ ve anlam değişikliklerinin hepsi galat konusu içinde yer almaktadır¹³². Galat diye nitelendirilen kullanışlar, diller arasındaki kelime alışverişinin bir sonucu oldukları için az veya çok her dilde bulunabilirler. Dil zamanın ihtiyacına göre yabancı dillerden kelimeler alarak hazinesini zenginleştirdiği gibi bir yandan da bazı kelimeleri eskitir ve kullanımdan düşürür. Böylece dilin kelime hazinesi devamlı değişir ve yenilenir¹³³. Galat sayılan kelime ve

¹²⁷ Geçişsiz fiili geçişli, geçişli fiili ettirgen yapar. Adlardan geçişli fiil üretir. (Ör: Muhakkik “tahkik eden”, muhakkak “tahkik edilmiş”), Nişanyan Sözlük, Çağdaş Türkçenin Etimolojisi, <https://www.nisanyansozluk.com/?s=structures&ftype=v&ww=taf%CB%81%C4%A Bl>, Erişim Tarihi: 10.8.2021)

¹²⁸ Çiğdem/Toprak, s. 665

¹²⁹ Nişanyan Sözlük, Çağdaş Türkçenin Etimolojisi, <https://www.nisanyansozluk.com/?k=taksir&lnk=1> (Erişim Tarihi: 10.8.2021)

¹³⁰ Tulum, s. 132

¹³¹ TDV İslâm Ansiklopedisi, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, İstanbul 1996, Cilt 13. s. 300, <https://islamansiklopedisi.org.tr/galat--dil>, (Erişim Tarihi: 10.8.2021)

¹³² Sağol, Gülden, Galatların Değerlendirilmesi, Uluslararası Sözlükbilim Sempozyum Bildirileri, Doğu Akdeniz Üniversitesi, 20-23 Mayıs 1999, Editör: Demir, Yılmaz/Emine, Doğu Akdeniz Üniversitesi Basımevi, s. 143-152, s. 143

¹³³ Sağol, 144

şekiller a) Tamlamalar b) Tamlama dışındaki kelimelerde görülebilir. Arapça olmayan kelimelere ca'li mastar¹³⁴ ekinin (-iyyet) getirilmesi (elastikiyyet); Arapça olmayan kelimelerin Arapça kurala göre çoğul yapılması (gidişât); Arapça olmayan kelimelere dişilik ekinin getirilmesi (nâzike) bunlara örnek olarak verilebilir. Yanlış olduğu halde, herkes tarafından benimsenip kullanılan kelimeler (galat-ı meşhur) de böyledir. Tekil gibi kullanılan çoğul kelimeler (eşya => şey; evlâd => veled; fukara => fakir, tüccar => tacir) bunlar arasındadır. Aynı anlama gelen Farsça ve Türkçe iki yapım ekinin art arda getirildiği kelimeler (çay+dan+lık); Arapça bir kelimeye, Türkçe dil bilgisi kuralları kullanılarak, isimden isim yapan ekin getirilmesi (tekaüdlük); Arapçada çoğul olduğu halde sonuna çoğul eki getirilen kelimeler (Arapça ek ile: düyûnât, levazımat; Türkçe ek ile: ahaliler, eşyalar) Arapça veya Farsça kelimelerin Türkçe kullanımında sıklıkla karşılaşılan hatalı kullanımlardır¹³⁵. Tekrüdürlük örneğinde olduğu gibi, Arapça kusur kelimesine, Türkçede isimden isim yapan (-luk) ekinin getirilerek türetilen "kusurluluk" kelimesi de benzer şekilde herkes tarafından benimsenip kullanılan (galat-ı meşhur) kelimelere bir örnektir.

Bu konuya biraz daha yakından bakacak olursak, şu saptamalarda bulunmak mümkün olacaktır: Eklemeli bir dil olan Türkçede, kelimeler; seslerden (fonemlerden) meydana gelen ve anlam taşıyan birimlerdir. Bunlar, basit veya türemiş bağımsız biçimden, ya da ikiden çok bağımsız biçimin birleşiminden ibaret olabilir. İçinde, bağımlı / bağımsız başka bir morfem (biçim) taşımayan; sadece kendisi olarak belirli bir anlam taşıyan sözler, basit kelimelerdir. Bunlar kelime kökü olarak da adlandırılırlar ve dilin başlangıcından beri var olan unsurlardır. Kökler, isim kökü ve fiil kökü olarak ikiye ayrılırlar. Türkçede basit (kök halindeki) kelimelerin hepsi tek hecelidir¹³⁶. Bugün çok heceliymiş gibi görünen basit kelimelerin tümü, türemiş halde iken, zaman içinde bu özellikleri unutulurak kök gibi algılanır hale gelmiş sözcüklerdir¹³⁷. Bu köklerden, onlarla ilgili nesne ve hareketleri karşılamak için kelime gövdeleri türetmeye yarayan eklere de yapım ekleri denir. Getirildikleri kelimenin isim veya fiil oluşuna, isim ya da fiil türetilişlerine göre göre dört çeşide ayrılırlar. Bunlar: "isimden isim türetme ekleri"; "isimden

¹³⁴ Osmanlı Türkçesinde Arapça bazı kelimelerin (mastar, ism-i fâil, ism-i mef'ul vb.) sonuna -iyyet eki getirilerek yapılan mastar, yapma mastar, mec'ul mastar, mastar-ı ca'li: "Beşer-iyyet, hâkim-iyyet, mahrûm-iyyet gibi." (Kubbealtı Lugatı, <http://lugatim.com/s/cali>, Erişim Tarihi: 10.8.2021)

¹³⁵ Yıldız, Hüseyin, Zühal Kültürel, Galatât Sözlükleri, Simurg Yayınları, İstanbul 2008, Dil Araştırmaları, Sayı 5, Güz 2009, s. 128-136, s. 131; DV İslâm Ansiklopedisi'nin, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, İstanbul 1996, Cilt 13. S. 301; <https://islamansiklopedisi.org.tr/galat--dil>, (Erişim Tarihi: 10.8.2021)

¹³⁶ Örneğin: tat (tath); sağ (sağlık); yaş (yaşlı)

¹³⁷ Güneş, Sezai, Türk Dil Bilgisi, Çağlayan A.Ş. 9. Basım, İzmir 2009, s. 161

fiil üretme ekleri”; “fiilden isim türetme ekleri”; “fiilden fiil türetme ekleri” başlıkları altında sınıflandırılmaktadır¹³⁸.

İnceleme konumuz olan “kusur” kelimesinin dil bilgisi kuralları açısından bir “isim olması nedeniyle, isimlerin dil bilgisi yapısı içindeki yeri ve Türkçe yapım ekleriyle bundan oluşturulan kelime gövdelerine kısaca göz atmak gerekir. İsimler, insan zihninde yer eden (varlık, olay, özellik, nitelik gibi) her türlü kavramı temsili olarak karşılayan dil unsurlarıdır. İsimlerin çeşitli şekillerde¹³⁹ sınıflandırılması mümkün olmakla birlikte, konumuzla sınırlı olarak sadece, kök halde bulunan basit isimlerin, dilin kendi öz malı olduğu gibi, yabancı dillerden alınıp, o dilin malı haline gelebileceğini belirtmekle yetinelim¹⁴⁰. Burada “kusur” kelimesinin de Arapçadan dilimize geçerek kök olarak benimsenmiş bir isim olduğunu vurgulamak gerekir. Dolayısıyla, Arapçadan geçmiş olsa da “kusur” kavramı ile ilgili durum, özellik ve hareketleri karşılamak için türetilcek kelime gövdeleri Türkçe yapım eklerinin tabi olduğu kurallara tabi olacaktır.

Türkçede kök ve gövde halindeki isimlerden yeni isim gövdesi türetmeye yarayan 40 civarında “isimden isim türetme eki” bulunmaktadır. Bunlardan hukuk terminolojisine iyice yerleşen “kusurluluk” sözcüğünün yapısını inceleyebilmek için burada sadece “-lı/-li/-lu/-lü” ile “-lık/-lik/-luk/-lük” yapım eklerine ele almamız yeterli olacaktır.

Bunlardan ilki “-lı/-li/-lu/-lü” yapım eki, isim kökünden “bulunma, mensubiyet, sahiplik, bağlılık, aitlik” ifade eden sıfatlar türetir¹⁴¹. Bu haliyle kusur kelimesine “-lu” eki getirilen “kusurlu” şeklindeki sıfat, “kusur bulunan, kusur taşıyan” anlamlarına sahip bir sıfat haline gelmektedir. Sıfatlar da, hem varlığı hem de varlıkla ilgili herhangi bir özelliği gösteren isimlerdir. Başka bir söyleyişle sıfatlar, niteliği belirterek varlığı işaret eden isimden başka bir şey değildir¹⁴².

Bir yapım eki ile türetilen “kusurlu” sıfat/ismine eklenen “-lık/-lik/-luk/-lük” yapım eki üzerinde durulması gereken diğer yapım ekidir. Hemen her türlü isme getirilerek değişik anlamlarda yeni isimler türetmek için kullanılan bu ek ile “sıfatlardan hal isimleri”; “isimlerden ait olma ifadesi taşıyan isimler”; “için ifadesi taşıyan isimler”; “yer isimleri”; “eşya isimleri”; “mekân

¹³⁸ Güneş, s. 21

¹³⁹ Kapsamları bakımında (Özel-Genel); Gösterdikleri Kavramın Mahiyeti Bakımından (Somut-Soyut Varlık İsimleri); Yapıları Bakımından (Basit-Birleşik-Türemiş); Kullanılış Şekli Bakımından (Bilgi Belirtme-Cinsiyet Gösterme-Hal Gösterme-İyelik Gösterme-Sayı Gösterme)

¹⁴⁰ Güneş, s. 177

¹⁴¹ Güneş, s. 126

¹⁴² Güneş, s. 185

isimleri"; makam isimleri"; "meslek isimleri"; "düşünce ve sanat akımı isimleri" türetilmektedir¹⁴³.

Bu ekin Türkçe dil bilgisindeki kullanma şekline bakıldığında, sıfatlardan soyut isim türetilmesinin "-lık/-lik/-luk/-lük" ekiyle mümkün olduğu görülmekle birlikte, burada bahsi geçen ve yapım eki alabilen sıfatların, Türkçede doğrudan kendisi isim kökü olan ve ek almadan sıfat olan sözcükler olduğunu görmekteyiz. Bunlara örnek olarak "iyi=>iyilik"; "mert=>mertlik"; "sağ=>sağlık; yaşlı=>yaşlılık; zayıf=>zayıflık" sıfatları ve bunlardan türemiş isimler verilebilir¹⁴⁴. Oysa kendisi doğrudan bir iş, oluş veya olguyu işaret eden isimden önce "-lı/-li/-lu/-lü" yapım ekiyle sıfat türetilerek, daha sonra, bir kez de buna "-lık/-lik/-luk/-lük" yapım eki eklenerek, isim türetilmesinin Türkçe dil bilgisi kuralları ile uyuşmadığı anlaşılmaktadır.

Bazen yabancı kelimenin kendisinin bile Türkçede türetildiğine rastlanmaktadır. Kaynak dilde bulunmadığı halde sonradan teşkil edilerek kullanılan kelimeler genellikle doğal dil ürünleri olarak kabul edilip "müvellet" diye adlandırılmışlardır: mağduriyet, muvaffakiyet, cumhuriyet, milliyet bu kelimelere örnek verilebilir¹⁴⁵.

Konumuz olan "kusur" kavramı açısından ele alındığında, "ksr – karsa" kökünden türeyen Arapça bir mastar/isim olan ve "kusurlu olma hali" anlamına gelen "kusur" kelimesine önce bir Türkçe yapım eki (+lu) ekleyip, sıfat haline getirdikten sonra, bir yapım eki daha (+luk) ekleyerek yeniden isim haline (kusurluluk) getirilmesi, bir galat olarak görünmektedir.

Benzer şekilde yine Arapça kökten gelen "zarar" (zararlılık); "hata" (hatalılık); "ayıp" (ayıplılık) şeklindeki isimler ile bunlardan türetilen yeni isimlerde belirginleşen tenafür¹⁴⁶ ve bu kalıpların işlek olmayan kullanımı bu tespiti doğrulamaktadır. Buna karşın, "sigorta" (sigortalılık) şeklindeki kalıp yaygın olarak kullanılmaktadır.

Ceza hukukunda kusur ve kusurluluk kavramları ele alındığında, esasen doktrinde de tam bir uzlaşma olmadığı görülmektedir. Diğer taraftan "kusurluluk" kavramının, Türk doktrininde büyük ölçüde başvurduğu Alman doktrinindeki buna ilişkin kavramla tam olarak örtüşmediği kanaati oluşmaktadır. Apaydın, "Ceza hukukunda kusurluluğun suçu oluşturan unsurlardan biri

¹⁴³ Güneş, s. 127

¹⁴⁴ Güneş, s. 127

¹⁴⁵ Sağol, s. 148; Nişanyan Sözlük, Çağdaş Türkçenin Etimolojisi, <https://www.nisanyansozluk.com/?k=ma%C4%9Fduruyet> (Erişim Tarihi: 10.8.2021)

¹⁴⁶ "Kulağa hoş gelmeyen seslerin kelime veya cümlede yan yana gelmesi, ses itişmesi", Özön, Mustafa Nihat, Küçük Osmanlıca Sözlük, İnkılap Yayınevi, 4. Baskı, İstanbul 1988, s. 784; Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, Kubbealtı Lugatı, <http://www.lugatim.com/s/tenaf%C3%BCr>, (Erişim Tarihi: 16.8.2021); TDV İslâm Ansiklopedisi, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, İstanbul 2011, Cilt 40. s. 440

olması nedeniyle, failin gerçekleştirdiği eylemden sorumlu tutulabilmesi için eylemi gerçekleştirirken kusurlu olması gerekir. Bu nedenle, ceza hukukuna anlam veren ve onu diğer hukuk disiplinlerinden ayıran unsur kusurluluktur” demektedir¹⁴⁷. Ona göre, kusurluluk, suçun yasallık, maddi unsur ve hukuka aykırılıktan oluşan objektif nitelikteki unsurlarının, fail ile olan psikolojik ilişkisinin değerlendirilmesi olmaktadır¹⁴⁸. Akbulut’a göre de: “Kast ve taksir bir kusurluluk şekli değildir. Kusur ile kast ve taksir birbirinden farklıdır. Kusur, haksızlık teşkil eden fiilin tespitinden sonra bu fiili gerçekleştirmesi nedeniyle kişinin kınanması konusundaki yargıyı ifade etmektedir¹⁴⁹”.

Doktrindeki genel kabule göre, tipe uygun ve hukuka aykırı eylemi gerçekleştirmiş olan failin bu eyleminden ötürü cezalandırabilmesi onun bu eylemi işlemekten kaçınabilir durumda olmasına bağlıdır. Bunun anlamı, faile eyleminin objektif (maddi unsur) ve sübjektif (manevi unsur) açıdan isnad edilmiş olmasının onun cezalandırılması için yeterli olmayacağı; failin cezalandırılmasının ayrıca eyleminin kendisine **kişisel olarak da isnad edilebilmesine** bağlı olduğudur. Eylemi kendisine kişisel olarak da isnad edilir ise bu durumda yapılacak tespit failin kusurlu olduğudur.¹⁵⁰ “Kusurluluk” bir tespittir; “kusur” ise bu tespitin içeriğidir¹⁵¹. Sübjektif ceza sorumluluğunun esası, kast ve taksir olarak düzenlenmiştir. Bu husus öğretilde manevi unsur, sübjektif unsur veya kusurluluk olarak adlandırılmaktadır¹⁵². Suçun manevi unsuru, haksızlığın iradi olarak gerçekleştirilmesini zorunlu kılarken, kusur bu iradenin oluşum şartları bakımından fiilin şahsen kınanıp kınanmayacağı konusundaki bir yargıyı, yani haksızlık teşkil eden fiilin faile yüklenip yüklenmeyeceğini ifade etmektedir. **Bu nedenle kusurluluk, suç teşkil eden fiilin unsuru değil, işlediği haksızlık nedeniyle kişinin sorumluluğuna ilişkin bir yargıdan ibarettir.** Dolayısıyla kusurluluk işlenen fiilin, fail bakımından değerlendirilmesini ifade etmektedir¹⁵³. Klasik suç teorisine taraftar olan ve Türk doktrininde de hâkim bulunan birinci görüşe göre kast, taksirle birlikte bir kusur şekli veya kusur türü olarak nitelendirilmektedir. Türk doktrininde azınlıkta kalan ikinci bir görüş ise kast ve taksiri, birer kusur şekli değil, haksızlığın işleniş şekli veya haksızlığın unsuru olarak kabul etmektedir. Alman doktrininde oldukça taraftarı olan üçüncü bir fikre göre ise kast, hem haksızlığın bir işleniş şekli, hem de kusur şeklidir ve dolayısıyla çifte bir konuma sahiptir¹⁵⁴.

¹⁴⁷ Apaydın, s. 25

¹⁴⁸ Apaydın, s. 27

¹⁴⁹ Akbulut, s. 166

¹⁵⁰ Meraklı, s. 33; Apaydın, s. 25

¹⁵¹ Akdağ, s. 21

¹⁵² Apaydın, s. 27

¹⁵³ Çetintürk/Töngür, s. 209

¹⁵⁴ Üzülmez/Koca, s. 149

Özbek/Doğan/Bacaksız'a göre, sonuç olarak kusurluluk, suçun objektif yani maddi nitelikteki unsurları olan tipiklik ve hukuka aykırılık unsurlarının fail ile olan ilişkisidir. O halde kusurluluk, fail hakkındaki bir değer hükmüdür. Ancak burada ahlaki değil, muhakeme ile ve belli bir usule göre belirlenen hukuki kusur ya da normatif değer hükmü söz konusudur. Kusurluluk failin fiil ile olan ilişkisi olarak açıklandığına göre kimlerin kusurlu hareket edebileceği, yani kusur yeteneğinin sahip olduğunu belirlemek gerekir. O halde kusur yeteneği olayla ilgili olarak kusurluluk bakımından verilecek hükmün bir ön şartıdır. Kınanabilirlik şeklinde ortaya çıkan bu kusur yargısının konusunu kasıtlı ya da taksirli bir haksızlık oluşturmaktadır. Böylece haksızlık ile kusur yargısı arasında bulunması zorunlu bağlantı da kurulmuş olmaktadır. Bu çerçevede fail hakkında yapılan kişisel kınama yargısı, kusurluluk anlaşılmalıdır¹⁵⁵.

Buraya kadar yapılan açıklamalardan anlaşıldığı üzere Türk Ceza Hukuku Doktrininde kullanılan "kusurluluk" kavramı, failin cezalandırılmasının ayrıca eyleminin kendisine **kişisel olarak da isnad edilebilmesini sağlayan bir değer yargısıdır**. Eylemi kendisine kişisel olarak da isnad edilebilir ise bu durumda yapılacak tespit failin kusurlu olduğudur.¹⁵⁶ "Kusurluluk" bir tespittir; "kusur" ise bu tespitin içeriğidir¹⁵⁷.

Esasen bu tanıma bakıldığında, kusurluluğun, failin kusurlu olduğuna ilişkin yapılan bu tespit, failin "suçtan sorumlu kılınmasını" ya da "ona "isnat edilebilmesini" sağlayan bir tespit olduğu söylenebilir. Nitekim doktrindeki eserlerin büyük ölçüde başvurduğu Almanca kaynaklarda, Türkçeye "kusurluluk" olarak çevrilen kavramın "Schuldhaftigkeit" olarak kavramsallaştırılmış olduğu görülmektedir. Gropp, "Schuldhaftigkeit und Schuld" (Kusur İsnadiyeti ve Kusur) isimli eserinde, Türk Hukuk Doktrininde, "kusurluluk" kavramını açıklamak üzere yapılan tanımlamaları Kusur İsnadı (Schuldhaftigkeit) kavramı altında açıklamaktadır¹⁵⁸. Selman'ın söz konusu kitap üzerine yazdığı incelemede de, "Schuldhaftigkeit" kavramı, Türkçeye "kusurluluk" olarak çevrilmektedir¹⁵⁹. Keza, İsfen'in, Almanca bir makalesinde de bu kavram "Schuldhaftigkeit" olarak ifade edilmektedir¹⁶⁰. Ayrıca

¹⁵⁵ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 353

¹⁵⁶ Meraklı, s. 33; Apaydın, s. 25

¹⁵⁷ Akdağ, s. 21

¹⁵⁸ Gropp, Walter, Schuldhaftigkeit und Schuld, Strafrecht Allgemeiner Teil, Springer Verlag, Berlin 2015 "Schuldausschließungsgründe –Entschuldigungsgründe", s. 267-313; https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-642-38126-3_6; (Erişim Tarihi: 13.8.2021), Ayrıca Bkz. Meraklı, Dipnot 6)

¹⁵⁹ Dursun, Selman, Kitap İncelemesi, Gropp, Strafrecht, Allgemeiner Teil, (Ceza Hukuku Genel Kısım), Ceza Hukuku Dergisi, Aralık 2017, Sayı 35, s. 231-243, s. 235

¹⁶⁰ İsfen, Osman, Das Ausnahmmodell In Art. 34 II Des Türkischen Strafgesetzbuches – Eine Kritische Würdigung Im Hinblick Auf Dessen Vereinbarkeit Mit Dem Schuldprinzip, S.D.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi C.I, S.1, Yıl 2011, s. 1-46, s. 10

doktrinde kusur kavramının Türkçeye çevrilmesi sırasında farklılıklar olduğu, kimi zaman Almanca “kusur” (Schuld) kavramının, “kusurluluk” olarak çevrildiği de görülmektedir¹⁶¹. Türk Ceza Hukuku sistematigi göz önünde tutulduğunda, kusurluluğun a) Kusur Yeteneğinin Varlığı ve b) Kusurluluğu Kaldıran Hallerin Bulunmaması koşuluna bağlandığı görülmektedir. Bu nedenle faile esasen sorumluluk isnad edilebilme amacına matuf bir anlam taşıyan “Schuldhaftigkeit” kavramının, Türk doktrininde topluca “kusurluluk” terimi altında kavramsallaştırılmasının anlaşılabilir olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla her ne kadar Türkçe Dil Bilgisi açısından çok sağlıklı görünmese de, bunu ihtiyacı karşılamaya yönelik bir galat olarak kabul etmek mümkündür.

Keza Arapçada aynı anlama gelen, aynı kelimenin farklı vezinleri (kayıpları) olan “kusur” ve “taksir” kelimelerinin, Türkçede ceza hukuku içinde anlam ayrışmasına uğraması, kusurun, kast ve taksir olarak farklı anlam ve ağırlığa sahip iki farklı kategoriye ayrılması da dil bilgisi kuralları açısından galat olarak değerlendirilebilir.

Özel Hukuk (Medeni Hukuk/Borçlar Hukuku) açısından bakıldığında da, farklı bir galat durumu ile karşılaşıldığı söylenebilir. Yukarıda değinildiği gibi Türkçe sözlüklerde, “eksiklik, ayıp, özür, ihmal, suç” şeklinde birden çok anlama sahip “kusur” sözcüğü dilimize Arapçadan geçmiştir¹⁶². Sözcüğün Arapçadaki orijinal anlamı ise, “kısa kalmak, eksik olmak, yetersiz kalmak, eksiklik, yetersizlik” şeklindedir. Dolayısıyla sözcük, herhangi bir iş, oluş veya eylem konusunda yeteneğin veya istemin yetersiz kalması nedeniyle “eksik bırakma, yetersiz kalma, tamamlamama” durumlarını ifade etmektedir. Sözcüğün orijinal anlamı içinde “bilerek, isteyerek, planlayarak” şeklinde kasta işaret eden bir anlam bulunmamaktadır¹⁶³. Nitekim Langens-

¹⁶¹ Güngör, Devrim, Ceza Hukukunda Kural Üzerinde Hata, TBB Dergisi, Sayı 68, 2007, s. 135 – 160, s. 155,

¹⁶² Özön, Mustafa Nihat, Büyük Osmanlıca – Türkçe Sözlük, İnkılap ve Aka Kitabevleri, 6. Basım, İstanbul 1979, s. 447; Çiğdem, Mehmet/Toprak, Ömer, Osmanlıca – Türkçe Sözlük, Parıltı yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul 2009, s. 372; Devellioğlu, Ferit, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Aydın Kitabevi, 1. Baskı, İzmir 2009, s. 809; Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 8.8.2021) Nişanyan Sözlük, Çağdaş Türkçenin Etimolojisi, <https://www.nisanyansozluk.com/?k=kusur> (Erişim Tarihi: 8.8.2021); Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, Kubbealtı Lügati, <http://www.lugaitim.com/s/kusur>, (Erişim Tarihi: 8.8.2021)

¹⁶³ Özön, Mustafa Nihat, Büyük Osmanlıca – Türkçe Sözlük, İnkılap ve Aka Kitabevleri, 6. Basım, İstanbul 1979, s. 447; Çiğdem, Mehmet/Toprak, Ömer, Osmanlıca – Türkçe Sözlük, Parıltı yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul 2009, s. 372; Devellioğlu, Ferit, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Aydın Kitabevi, 1. Baskı, İzmir 2009, s. 809; Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 8.8.2021) Nişanyan Sözlük, Çağdaş Türkçenin Etimolojisi, <https://www.nisanyansozluk.com/?k=kusur> (Erişim Tarihi: 8.8.2021); Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, Kubbealtı Lügati, <http://www.lugaitim.com/s/kusur>, (Erişim Tarihi: 8.8.2021)

cheidt ve Pons sözlüklerinde aynı sözcüğün (روصق) Almanca karşılıklarının¹⁶⁴ “Unfähigkeit, Minderjährigkeit, Unzulänglichkeit, Schwäche” olduğu görülmektedir ki, söz konusu sözcükler yeterli olmamak, reşit olmamak, zayıflık gibi anlamlar taşımaktadır. Bu nedenle, sözcüğün Türkçe günlük konuşma dilinde genel olarak suç anlamını da taşıyacak şekilde anlam değişikliğine uğramasının Osmanlıcaya geçtikten sonra gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Böylelikle belli bir (eksikliğe, noksanlığa veya yetersizliğe işaret eden) bilgisizlik, yeteneksizlik ya da dikkatsizlik durumları yanında zarar verici sonuca yönelen iradi bilinç (kasıt) durumu da kusur sözcüğünün anlamları arasında katılmıştır. Bu itibarla içerdiği yetersizlik/ihmal anlamı dışında kusur kelimesine kasıt anlamının da yüklenmiş olması bir galat olarak değerlendirilebilir.

Nitekim kusur kelimesinin kökeninde yer alan bu anlamın Ceza Hukukumuz açısından korunduğu, suçun oluşumu için “kastın” varlığı aranırken (TCK m. 21), zaten kusur sözcüğünden türetilmiş olan “taksirin” kusur sözcüğünün yukarıda belirttiğimiz orijinal anlamını koruyacak şekilde ayrı olarak düzenlendiği (TCK m. 22) görülmektedir. Ne var ki, ilk bakışta doğru gibi görünen bu düzenleme, daha sonra “cezanın belirlenmesi” başlığı (TCK m. 61) altında, “failin kast veya taksire dayalı kusurunun ağırlığı” denilerek, kast ve taksirin yine kusur kavramı içinde birleştirildiği ve dil bilgisi açısından yine bir galata düşüldüğü görülmektedir.

SONUÇ

Öncelikle belirtmek gerekir ki, doğu ile batı arasında hem coğrafi, hem kültürel ve hem de siyasi anlamda doğal bir doğal köprü şeklinde uzanan ülkemiz topraklarının, onlarca uygarlığın yaşam kodları ile dilinden etkilenmemiş olması düşünülemez. Farklı kültür ve diller arasında yoğun geçiş-geçiş sahne olan ülkemizde ayrıca 600 yıl egemen olan Osmanlı Şer’i ve Örfi Hukukunun etkisi yanında, batı temelli rasyonel hukuka geçiş çabaları sürecinde kuramsal hukukun kavramsallaştırma çalışmalarında bir takım gri alanların ortaya çıkması doğal kabul edilmelidir.

Özellikle Tanzimat’tan sonra kaynak veya öğretmen eksikliğinden çok, konuların Türkçenin özelliklerine göre belirlenmeyişi (tasnif sorunu) ve dil bilgisi kitaplarındaki terimlerin Türkçe olmayışı (tesmiye/adlandırma sorunu) nedeniyle, kavramsallaştırma açısından sıkıntılar doğmuştur. Konuların sıralanışı, kelime çeşitlerinin ve kavramların isimlendirilmesi, benzer öğelerin gruplandırılması gibi konularda daha çok Arap diltçilerinin yöntemlerine uyulmuştur. Tanzimat’tan sonra Osmanlı gramerini tespit maksadıyla kaleme

¹⁶⁴ Langenscheidt Arabisch-Deutsch Wörterbuch, <https://de.langenscheidt.com/arabisch-deutsch/%D9%82%D8%B5%D9%88%D8%B1>; Pons Online Wörterbuch, <https://de.pons.com/%C3%BCbersetzung/arabisch-deutsch/%D9%82%D8%B5%D9%88%D8%B1>, (Erişim Tarihi: 20.8.2021)

alınmış pek çok eserde, Arap dilinin gramer yapısı ve kategorileri dikkate alınarak Türkçe, belirlenen bu şablon içine yerleştirilmeye çalışılmıştır.

Birçok alanda olduğu gibi Hukuk alanında da, Arapça ve Farsça kaynak diller olarak öne çıkmış ve bu iki dilden alınan çok sayıda kelimenin yanı sıra çeşitli terimler de dile geçmiştir. Ancak bu geçişler belli bir süreç ve anlayış doğrultusunda olmuş, kısa bir zaman dilimi içerisinde gerçekleşmemiştir. Bu dillere ait terimler incelendiğinde, Türkçede bir kavramın karşılığı olarak kullanılan bir terim için sıklıkla dil bilgisi yazarları, dil bilim uzmanları ve terim kullanıcıları tarafından aynı terim için farklı kelimelerin kullanıldığı görülmektedir.

Dolayısıyla yukarıda verilen kusur örneğinde olduğu gibi, kimi zaman kavramlar hukuk sisteminin bütünlüğü ve terimlerin yeknesaklığı ile uyuşmayacak bir özelliğe sahip olmuştur. Hukukun (ceza, borçlar, medeni hukuk gibi) alt alanlarında içerik ve kapsam ayrışmaları şeklinde gözlemlenen bu duruma ek olarak, Arapça ve Farsça gibi yabancı köke sahip kelimelerden, Türk hukuk sisteminin ihtiyacı olan yeni terimlerin üretilmesinde dil bilgisi kuralları açısından hatalı sayılabilecek ve galat olarak isimlendirilen örneklerle de rastlanmıştır.

Dil bilgisi kuralları açısından dilimize hatalı olarak geçen ya da kural hatalarıyla türetilen söz konusu kavram ve terimlere eleştirel yaklaşan görüş karşısında, bunun tam tersi olarak, dilde doğru ve yanlış kelimelerin değil, sadece kullanılan ve kullanılmayan kelimelerin olduğunu ileri süren bir görüş de bulunmaktadır. Eğer bir kelime benimsenmişse zaten onun yanlışlığından söz edilemez. Çeşitli sebeplerle yapılan yanlış da olsa zamanla toplumun bütün fertleri tarafından benimsenmiş ve yaygınlaşmış olan kelimeler artık o dilin malı sayılırlar. Dilde kuralsızlığa karşı olan görüş karşısında, dilin temel gramer yapısına sadık kalarak, yaygın ve uzun süreli hatalı kullanımı ile kimi zaman doktrin ve içtihatın kavram yaratma gayreti sonucu ortaya çıkan bu kural dışı kavramsallaştırmaların dile zarar vermeyeceği, tersine dili zenginleştireceği de savunulmaktadır.

Kuşkusuz dil yaşayan bir organizma canlılığında farkı dillerden, Türkçeye giren sözcük ve terimleri kendi bünyesine uygun olduğu ölçüde kabul lenmekte veya reddetmekte iken, terminoloji çalışmasına katkıda bulunan akademi dünyası ile kanun koyucunun, dilin kendi hassasiyetlerini ve hukuk sisteminin bütünselliğini göz ardı etmemesi gerektiği de açıktır. Örneğin, özel hukuk ve ceza hukukunda birbiri ile çok da uyumlu görünmeyen “kasıt - taksir”, “taksir – ihmal”, “kusur – kusurluluk” sınıflandırmasının daha berak olması gerektiği, kanunlaştırma sırasında bu ayrımın dil bilgisi açısından gri bir alana terkedildiği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar ve Süreli Yayınlar

Akbulut, Berrin, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Adalet Yayınevi, 5. Baskı, Ankara 2018

Akdağ, Hale, Ceza Hukukunda Kusurluluğu Kaldıran Ve Azaltan Nedenler, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2018

Anayurt, Ömer, Hukuka Giriş Ve Hukukun Temel Kavramları, 18. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018, s. 40

Antalya, Osman Gökhan, Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt: V/1,2, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara 2019

Antalya, Osman Gökhan, Hukuk Teorisi Cilt: 1, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020, s. 401

Antalya, Osman Gökhan/Topuz, Murat, Medeni Hukuk Cilt: I, Seçkin Yayıncılık, 4. Baskı, Ankara 2021

Apaydın, Cengiz, Ceza Hukukunda Kusurluluk, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 2018

Arslan, Ahmet, Felsefeye Giriş, BB101 Yayınları, 25. Baskı, Ankara 2017

Atay, Ender Ethem, Hukuk Başlangıcı, Gazi Kitabevi, 5. Baskı, Ankara 2017, s. 45

Aydın, Mustafa, Arap Dili, İstanbul Aydın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2018, Yıl. 4 Sayı. 1, s. 1-18

Başkan, Özcan, Terimlerde Özleşme Sorunu, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten, Cilt 21-22, Sayı 1973-1974, s. 173 – 184

Başterzi, Süleyman/Yıldız, Gaye Burcu, Sosyal Sigortalar Kurumunun İşverene Rücu Hakkı, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, İşveren Özel Eki, Eylül 2005, s. 3-22

Bilgili Fatih/Demirkapı, Ertan, Borçlar Hukuku, Dora Yayınevi, 12. Baskı, Bursa 2018

Birtek, Fatih, Ceza Hukuku Genel Hükümler Temel Bilgiler, Adalet Yayınevi, 6. Baskı, Ankara 2018

Bozkurt, Ümit, Kavram, Kavramsallaştırma Yaklaşımları ve Kavram Öğretimi Modelleri: Kuramsal Bir Derleme ve Sözcük Öğretimi Açısından Bir Değerlendirme, Ankara Üniversitesi, Tömer Dil Dergisi, Sayı: 169/2, Temmuz-Aralık 2018, s. 5-23

Bulut, Mesut, Dil Bilgisi Öğretiminde Yaşanan Kavram Kargaşasının Türkçe Öğretimine Etkisi, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish, Volume 9/12 Fall 2014, p. 43-55

Çeçen, Anıl, Adalet Kavramı: Adalet Kavramının Göreliliği Üzerine Bir Deneme, 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015

Çetintürk, Ekrem/Töngür, Ali Rıza, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2020

Çiçek, Ali, Türkçe Terim Kavramı Üzerine Bir İnceleme, Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt-Sayı: 11-1 Yıl: 2009, s. 53-64

Çiğdem, Mehmet/Toprak, Ömer, Osmanlıca – Türkçe Sözlük, Parıltı Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul 2009

Demir, Celal, Türkçe Dil Bilgisinde Terminoloji Sorunu, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten, Cilt 54, Sayı 2006/1, s. 81 – 100

Develi, Hayati, Osmanlı Türkçesi Grameri I, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2462, Eskişehir, Ağustos 2018

Devellioğlu, Ferit, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Aydın Kitabevi, 1. Baskı, İzmir 2009

Doğan, Murat/Atamulu, İsmail/Şahan, Gökhan, Borçlar Hukuku Genel Hükümler Ders Kitabı, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 2019

Duden, Das Herkunftswörterbuch Etymologie der deutschen Sprache, Band 7, 5. Auflage, Hamburg, 2014

Dursun, Selman, Kitap İncelemesi, Gropp, Strafrecht, Allgemeiner Teil, (Ceza Hukuku Genel Kısım), Ceza Hukuku Dergisi, Aralık 2017, Sayı 35, s. 231-243

Eraslan, Kemal, Gramer Yazımıyla İlgili Metot Sorunları, Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı (22-23 Ekim 1993), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1995

Erdoğan, İhsan, Haksız Fiilde Kusurlu Sorumluluk ve Özellikle Kusur Unsuru, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Yıl 1990, Cilt 3, Sayı 1, s. 109 – 134

Erdoğan, İhsan, Hukuka Giriş, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara 2020, s. 67,

Eren, Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 14. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2012, s. 46

Ergün, Mecvi, Sorumluluk Hukuku ile Sorumluluk ve Genel Sigortaların İlişkisi (I), Yargıtay Dergisi, Yıl: 1984, Cilt: 10, Sıra Sayı: 39, Sayı: 3, s. 287-306

Gerzymisch-Arbogast, Günter, Termini im Kontext, Gunter Narr Verlag Tübingen, Tübingen, 1996

Gökcan, Hasan Tahsin, Tazminat Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 4. Baskı, Ankara 2016

Güneş, Sezai, Türk Dil Bilgisi, Çağlayan A.Ş. 9. Basım, İzmir 2009

Güngör, Devrim, Ceza Hukukunda Kural Üzerinde Hata, TBB Dergisi, Sayı 68, 2007, s. 135 – 160

Güriz, Adnan, Hukuk Başlangıcı, Siyasal Kitapevi, 19. Baskı, Ankara 2016, s. 49

Güriz, Adnan, Hukuk Felsefesi, Siyasal Kitapevi, 4. Baskı, Ankara 2019, s. 382; Sözer, Ali Nazım, Hukukta Yöntembilim, Beta Yayınevi, 4. Baskı, İstanbul 2013

Harari, Yuval Noah, Sapiens, Hayvanlardan Tanrılara, İnsan Türünün Kısa Bir Tarihi, Kolektif Kitap, 7. Baskı, İstanbul 2015

İsfen, Osman, Das Ausnahmemodelle In Art. 34 II Des Türkischen Strafgesetzbuches – Eine Kritische Würdigung Im Hinblick Auf Dessen Vereinbarkeit Mit Dem Schuldprinzip, S.D.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi C.I, S.1, Yıl 2011, s. 1-46

İslamoğlu, Abdülmecit, Osmanlı Türkçesine Arapçadan Geçen Unsurlar, Osmanlı Türkçesi-3, Ankara Üniversitesi Uzaktan Eğitim Yayınları, Ankara, 2006

Kalabalık, Halil, Temel Hukuk Bilgisi, 11. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020, s. 63

Karaman, Burcu İlkay, Terim Oluşturma Yöntemleri, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten, Cilt 57, Sayı 2, Yıl 2009, Cilt 57, Sayfalar 45 – 59

Kayar, İsmail, Borçlar Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 11. Baskı, Ankara 2019

Kayıhan, Şaban/Ünlütepe, Mustafa, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayıncılık, 6. Baskı Borçlar Hukuku, Ankara 2018

Kılıç, Ramazan, Arapçadan Türkçeye Ödünçlenen Kelimelerin Arapça Kelimeleri Anlayıp Ezberlemede Etkisi, AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, Bahar 2019, Cilt:7, Sayı:13, s. 305-336

Kılıçoğlu Ahmet, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 15. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2010

Kırkız, Mustafa, Arap Dilinde Mastar ve Önemi, İlahiyat Fakültesi Dergisi 15:1 (2010), s.209-226

Kocayusufpaşaoğlu, Yusuf, Borçlar Hukuku Genel Bölüm – Sözleşme, 6. Tıpkı Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul 2014

Koşar, Günhan Gönül, Haksız Fiil Sorumluluğunda Kusur ve Etkisi, Oniki Levha yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2020

Levend, Ağâh Sırrı, Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri, 3. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1972

Meraklı, Serkan, Ceza Hukukunda Kusur, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 2017

Nart, Serdar, Borçlar Hukuku, Genel Hükümler-Özel Hükümler, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2014

Narter, Sami, Tazminat Hukuku, Adalet Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2016

Nomer, Haluk, 13. Bası, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Beta Basım A.Ş, İstanbul 2013

Oğuz, Habip, Sorumluluk Hukukunda Kusur, TAAD, Yıl:7, Sayı:28, Ekim 2016, s. 273-286

Oğuzman M. Kemal/ Öz, Turgut, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt I, 9. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2011

Onan, Bilginer, Dil Eğitiminde Kullanılan Bilimsel Terminoloji Üzerine Bir Tasnif Çalışması, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 2016, Cilt: 13, Sayı: 34, s. 51-67

Özbalıkcı, Mehmet Reşit, Arap Dili Fiil Kalıplarında Fonetik Değişim ve Dönüşümler, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2014/1, Sayı 39, s. 277-300

Özbek, Veli Özer/Doğan, Koray/Bacaksız, Pınar, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 11. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020

Özcan, Mehmet Tevfik, Hukuk Devleti: Modern Toplumun Hukuk Aracılığıyla Siyasal Meşruiyeti, İÜHFİM Cilt: LXIV, Sayı 2, 2006 s. 119-144

Özdemir, Elif Aydın, Akit Dışı Sorumlulukta Maddi Zarar Ve Tazmini, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2017

Özekes, Muhammet, Temel Hukuk Bilgisi, 2. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara 2011

Özön, Mustafa Nihat, Büyük Osmanlıca – Türkçe Sözlük, İnkılap ve Aka Kitabevleri, 6. Basım, İstanbul 1979

Özön, Mustafa Nihat, Küçük Osmanlıca Sözlük, İnkılap Yayınevi, 4. Baskı, İstanbul 1988

Öztan, Bilge, Medeni Hukukun Temel Kavramları, Turhan Kitabevi, 35. Bası, Ankara 2011, s. 11;

Pilav, Selim, Terim Sorunu Ve Eğitim Öğretimde Terimlerin Yeri Ve Önemi, Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: Mart 2008 Cilt:16 No:1, s. 267-276

Radbruch, Gustav (Çeviren: Aydın, Melike Belkıs), Hukuk Kavramı, Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Yıl 2015, Cilt 1, Sayı 2, s. 144 1- 150

Rohe, Mathias, Gründe und Grenzen deliktischer Haftung – die Ordnungsaufgaben des Deliktsrechts (einschließlich der Haftung ohne Verschulden) in rechtsvergleichender Betrachtung, Archiv für die civilistische Praxis , 2001, 201. Bd., H. 2 (2001), s. 117-164, s. 124

Sağol, Gülden, Galatların Değerlendirilmesi, Uluslararası Sözlükbilim Sempozyum Bildirileri, Doğu Akdeniz Üniversitesi, 20-23 Mayıs 1999, Editör: Demir, Yılmaz/Emine, Doğu Akdeniz Üniversitesi Basımevi, s. 143-152

Serozan, Rona, Borçlar Hukuku, Genel Bölüm, 6. Bası, İfa, İfa Engelleri, Filiz Kitabevi, İstanbul 2014

Soykan, Ömer Naci, Sözdizim ile Anlambilim Arasındaki Bağıntıya Türkçe Açısından Bir Bakış, Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi, Sayı 20 Yıl 2013

Sözer, Ali Nazım, Hukukta Yöntembilim, Beta Yayınevi, 4. Baskı, İstanbul 2013

Şeker, Melih, Borçlar ve Ceza Hukukunda Yer Alan Kusur Kavramlarına Genel Bir Bakış, İstanbul Barosu Dergisi, Cilt: 93, Sayı: 4, Yıl: 2019, s. 52 – 63

Şen, Ersan/Eryıldız, H. Sefa, Hukuka Giriş, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara 2020, s. 28

Topakkaya, Arslan, Hukuk ve Adalet, Adalet Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2017

Topuzkanamış, Engin, Hukuk ve Disiplin, Oniki Levha Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul 2013

Topuzkanamış, Engin, Hukuk, Ahlâk ve Meslek Etiği Üzerine, Hukuk Felsefesi Ve Sosyolojisi Arkivi, "Hukuka Felsefi ve Sosyolojik Bakışlar - VII"

Sempozyumu, İstanbul Barosu - HFSA Bildiriler, 27. Kitap, İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul 2016, s. 342 – 351

Tulum, Mertol, Osmanlı Türkçesine Giriş, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 3123, Eskişehir, Ağustos 2014

Tunçer, Polat, Temel Hukuk Bilgisi, 4. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2020

Türk, İbrahim Caner/Aybar, Meriç, Osmanlıca İmla Müfredatı, Arı Sanat Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2016

Üçüncü, Muhammet Kürşat, Hukuk İle Kültür İlişkisi, TAAD, Yıl:7, Sayı:28 (Ekim 2016), s. 353-387

Ünlütepe, Mustafa, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 2021

Üzülmez, İlhan/Kayar, İsmail, Hukukun Temel Kavramları, 10. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2016, s. 47

Üzülmez, İlhan/Koca, Mahmut, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayıncılık, 13. Baskı, Ankara 2020

Yaşar, Enes/Toprak, Sefa, Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Dil Ailelerinin Öğrenme Etkisi, 3. Uluslararası Öğrencilik Sempozyumu, Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları: 47, Konya, 2020, s. 175-189

Yeşil, Selman, Arapçada Lâzım ve Müteaddî Fiiller ve Bunları Birbirine Çevirme Yolları, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 1, Cilt: 1, Sayı: 2, Güz 2011, s. 115-124

Yıldız, Hüseyin, Zühal Kültürel, Galatata Sözlükleri, Simurg Yayınları, İstanbul 2008, Dil Araştırmaları, Sayı 5, Güz 2009, s. 128-136

Yücel, Özge, Türk Borçlar Hukukunda İzin Verilen Riskten Doğan Genel Tehlike Sorumluluğu, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi Eylül 2014 – Cilt:30 – Sayı:3, s. 177 – 227

Zevkliler, Aydın/Acabey, Mehmet Beşir/Gökyayla, K. Emre, Medeni Hukuk, 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2000

Zevkliler, Aydın/Ertaş Şeref/Havutçu, Ayşe/Aydoğdu, Murat/Cumaloğlu, Emre, Borçlar Hukuku, Genel Hükümler ve Özel Borç İlişkileri, Barış Yayınları, 2. Baskı, İzmir 2013

Elektronik Kaynaklar

Arbeitsgruppe “Terminologie und Dokumentation”, Empfehlungen für die Terminologearbeit, KÜDES – Konferenz der Übersetzungsdienste europäischer Staaten, 3. vollständig überarbeitete und erweiterte Auflage, Re-

daktion Schweizerische Bundeskanzlei, Sektion Terminologie, Bern, 2018, https://termcoord.eu/wp-content/uploads/2018/12/kuedes_empfehlungenfu-erdieterminologiearbeit2003.pdf

Ateşman, Ender, Terminoloji Çalışması Sunumu, Hacettepe Terminoloji Uygulama ve Araştırma Merkezi, 18 Ağustos 2014, <http://www.mtb.hacettepe.edu.tr/iss2014/dosyalar/Terminoloji.pdf>,

Brockhaus, <https://brockhaus.de/search/?t=enzy&q=terminologie>

DWDS (Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache) – ein Projekt der Berlin-Brandenburgischen Akademie der Wissenschaften, <https://www.dwds.de/wb/Terminologie>

Gropp, Walter, Schuldhaftigkeit und Schuld, Strafrecht Allgemeiner Teil, Springer Verlag, Berlin 2015 “Schuldausschließungsgründe –Entschuldigungsgründe”, s. 267-313; https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-642-38126-3_6

Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, Kubbealtı Lugatı, <http://lugatim.com/s/terminoloji>

Nişanyan Sözlük, Çağdaş Türkçenin Etimolojisi, <https://www.nisanyan-sozluk.com/?k=terminoloji>

TDV İslâm Ansiklopedisi, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, İstanbul 1996, Cilt 13, <https://islamansiklopedisi.org.tr/galat--dil>,

Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/>

Vikipedi, <https://tr.wikipedia.org/wiki/Etimoloji>

